

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra práva životního prostředí

**Právní úprava ekologického zemědělství
v ČR a v zahraničí (komparace)**

Diplomová práce

Jan Bartoníček

Vedoucí diplomové práce:

Prof. JUDr. MILAN DAMOHORSKÝ, DrSc.

Praha, prosinec 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem v ní vyznačil všechny prameny, z nichž jsem čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

.....

V Praze 30.12.2009

Jan Bartoníček

Poděkování

Děkuji panu prof. JUDr. Milanu Damohorskému, DrSc., vedoucímu mojí diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování. Také děkuji prof. Stanley E. Coxovi z New England School of Law v Bostonu za poskytnuté rady.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	6
1. Úvod do ekologického zemědělství, historie, mezinárodní aspekty ekologického zemědělství	7
1.1. Úvod do ekologického zemědělství	7
1.1.1. Negativa konvenčního zemědělství	8
1.2. Historický vývoj.....	9
1.3. Mezinárodní aspekty ekologického zemědělství	10
1.3.1. Mezinárodní federace hnutí ekologických zemědělců – IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements).....	10
1.3.2. Codex Alimentarius	13
2. Právní úprava v ČR.....	15
2.1. Historický vývoj.....	15
2.2. Současná právní úprava	15
2.2.1. Pravidla ekologické produkce.....	18
2.2.2. Přejít na ekologické zemědělství	19
2.2.3. Označování výrobků ekologického zemědělství	19
2.2.4. Kontrola a certifikace v ekologickém zemědělství.....	20
2.2.5. Obchod s třetími zeměmi	22
2.3. Nadstandardní úprava	23
2.3.1. Směrnice svazu PRO-BIO	23
2.3.2. Certifikační programy KEZ o.p.s.....	24
2.4. Konceptní nástroje.....	25
2.4.1. Evropský akční plán pro ekologické potraviny a zemědělství.....	25
2.4.2. Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010	25
2.4.3. Program „Ekologické zemědělství a biopotraviny“	26
2.5. Finanční podpora	27
2.5.1. Podpora na úrovni EU.....	27
2.5.2. Podpora na úrovni státu	28
3. Právní úprava v UK	32
3.1. Historický vývoj.....	32
3.2. Současná právní úprava	32
3.2.1. Pravidla ekologické produkce.....	34
3.2.2. Přejít na ekologické zemědělství	34
3.2.3. Označování výrobků ekologického zemědělství	34
3.2.4. Kontrola a certifikace v ekologickém zemědělství.....	35
3.2.5. Obchod s třetími zeměmi	36
3.3. Nadstandardní právní úprava	36
3.4. Konceptní nástroje.....	37
3.5. Finanční podpora	37
4. Právní úprava v USA	39
4.1. Historický vývoj.....	39
4.2. Současná právní úprava	40
4.2.1. Pravidla ekologické produkce.....	42
4.2.2. Přejít na ekologické zemědělství	42
4.2.3. Označování produktů ekologického zemědělství	43
4.2.4. Kontrola a certifikace.....	43

4.2.5.	Obchod s třetími zeměmi	44
4.3.	Nadstandardní právní úprava	44
4.3.1.	Organic Trade Association (Sdružení obchodních společností v oboru ekologického zemědělství).....	44
4.3.2.	National Sanitation Foundation International (Nár. zdravotnická nadace)	45
4.4.	Federální podpora	45
5.	Srovnání právní úpravy ČR, USA a UK.....	48
6.	Judikatura v oblasti ekologického zemědělství.....	53
6.1.	Rozsudek soudního dvora ve věci C-135/03, Komise Evropských společenství proti Španělskému království.....	53
6.2.	Rozsudek soudního dvora ve věci C-107/04, Comité Andaluz de Agricultura Ecológica proti Administración General del Estado, Comité Aragonés de Agricultura Ecológica	54
	Závěr	59
	Seznam zkratk	62
	Seznam literatury	63
	Příloha 1	67
	Příloha 2	68
	Příloha 3	70
	Summary	73

Úvod

Téma ekologického zemědělství mě velmi zajímá a je mi blízké tím, že velice úzce souvisí s ochranou životního prostředí. Tato oblast byla po několik minulých generací opomíjena, o to více bychom se jí měli dnes věnovat. Příroda byla stvořena jako dokonale fungující systém a jediným, kdo tento harmonický stav narušuje je člověk. Víme, že stávající způsob života na Zemi, pokud se něco nezmění, není trvale udržitelný. Správnou cestou je určitě myslet ekologicky a přírodu a přírodní zdroje užívat a ne zneužívat. Užívat bychom měli s péčí řádného hospodáře, což pro mě v oblasti zemědělství znamená, že se bude podporovat a rozvíjet ekologické zemědělství. Nelze asi říci to, že to znamená doslova a do písmene hospodařit tak, jak se hospodařilo před sty a více lety. To by byl krok zpátky a myšlenky by to byly zcela jistě utopické. Ekologické zemědělství v tom smyslu, jak ho chápu já, je převratná myšlenka. A jako každá jiná převratná myšlenka prošla procesem, kdy nejdříve byla zesměšňována, pak popírána a nakonec se stane zcela přirozenou. Troufám si tvrdit, že nyní je naše česká společnost ještě ve fázi, kdy je myšlenka ekologického zemědělství popírána. K tomu, aby se stala zcela přirozenou, je potřeba osvěta, vzdělání, uvědomění, poctivá práce zemědělců, výrobců, zpracovatelů, velkoobchodníků, prodejců a uvědomění spotřebitelé. Neméně důležitá je práce zákonodárců, soudců, vlády a zastupitelstev, aby vytvořili a udrželi takový právní rámec, který by co nejvíce podporoval všechny kladné činnosti a odsuzoval všechny záporné činy.

V této diplomové práci popisuji českou, britskou a americkou právní úpravu ekologického zemědělství, srovnám je a z tohoto srovnání pak vyvozují závěry a východiska, kudy by se měla právní úprava dále ubírat.

Ani nejlepší právní předpis nám nezaručí to, aby praxe byla bezvadná. Nemůžeme začínat a skončit u práva, ale měli bychom začít každý sám u sebe. Přesto se ale nemusíme vzdát myšlenky na dobrou právní úpravu, která bude stručná, jasná, pochopitelná, přehledná a dobře aplikovatelná.

Tato diplomová práce byla sepsána k právnímu stavu ke dni 1.12.2009.

1. Úvod do ekologického zemědělství, historie, mezinárodní aspekty ekologického zemědělství

1.1. Úvod do ekologického zemědělství

Ekologické zemědělství je souhrnem činností, směřujících k šetrnému využívání přírodních zdrojů při zemědělské činnosti a je tedy určitým nadstandardem k běžné zemědělské produkci.¹

Ekologické zemědělství je produkční systém, který udržuje dobrý stav půdy, ekosystémů a zdraví lidí. Spočívá více na ekologických postupech, biologické rozmanitosti a cyklech, které jsou uzpůsobeny lokálními podmínkám, než na používání postupů s nepříznivými důsledky (viz dále). Ekologické zemědělství v sobě spojuje tradici, vývoj a vědu za účelem udržení příznivého životního prostředí, poctivých mezilidských vztahů a dobrého života.²

Ekologické zemědělství je státem podporovaná činnost. Oproti konvenčnímu zemědělství má méně negativních dopadů na stav životního prostředí. Stát má zájem na ochraně životního prostředí, a proto ekologické zemědělství podporuje.

„Ekologické zemědělství učinilo za několik posledních let značný pokrok. Mohutný rozvoj trhu s bioprodukty v EU je patrný z růstu ekologicky obdělávané plochy a z plochy, která postupně přechází pod ekologické zemědělství. V období 1998 až 2005 se tato plocha v EU-15 více než zdvojnásobila. V EU-25 její rozloha v roce 2005 činila 6 milionů hektarů. Potenciál ekologického zemědělství není však zdaleka vyčerpán. Musíme udělat všechno proto, abychom nastavili co nejvhodnější podmínky pro jeho plné využití“, říká Mariann Fischerová Boelová, komisařka pro zemědělství a rozvoj venkova³.

Doba po druhé světové válce byla poznamenána konfliktem mezi zemědělskou výrobou a ochranou životního prostředí. Evropa se potýkala s nedostatkem potravin. Zaváděním chemizace v zemědělství za účelem zvýšení produkce potravin a „nakrmení hladovějících“ postupně začínalo trpět životní prostředí. Znečišťovala se voda, dostávaly se do ní chemické látky. Půda byla hnojena průmyslovými hnojivami, aby se zvýšila její úrodnost. Zvětšoval se počet přídavných látek v potravinách, které mají za

¹ Viz Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, 2. vydání, C.H.Beck, Praha 2007, str. 543.

² Viz http://www.ifoam.org/growing_organic/definitions/doa/index.html.

³ Viz http://ec.europa.eu/agriculture/organic/welcome-organic_cs.

úkol prodloužit trvanlivost, zlepšit chuť a vzhled, nahradit ekonomicky nevýhodné přírodní složky ekonomicky výhodnějšími - umělými. Stejně tak rostl i počet těch, kteří poukazovali na to, že tento vývoj není udržitelný z hlediska zachování zdravého životního prostředí. Byly objeveny souvislosti mezi užitými chemickými látkami v zemědělství a jejich neblahým vlivem na zdraví člověka.

1.1.1. Negativa konvenčního zemědělství

Pokud lze shrnout negativa konvenčního zemědělství, je možno uvést následující: používání průmyslových hnojiv, které mají za následek exploataci neobnovitelných zdrojů a energií při výrobě, kontaminaci podzemních i povrchových vod, snížení půdní úrodnosti a vitality kulturních rostlin a znečišťování životního prostředí emisemi při jejich výrobě. Nadměrné užívání syntetických pesticidů v zemědělství vede ke zvyšování odolnosti škůdců, chorob a plevelů, snižování biologické rozmanitosti, znečišťování složek životního prostředí a zvyšování nestability ekosystémů. Zbytky pesticidů v krmivech a potravinách mají vliv na zdravotní stav živočichů a lidí. Látky mají dnes neznámé účinky, které se mohou projevit až za pár let (viz dříve vliv DDT) a není zohledněno, co mohou způsobit, pokud dojde k jejich kumulaci a kombinaci (koktejlový efekt). Chemizací v zemědělství se zvyšuje závislost zemědělců na výrobcích a distributorech chemických látek. Další problém je způsob likvidace odpadních látek z výroby a látek prošlých expirační dobou. Chov hospodářských zvířat se děje v nevyhovujících podmínkách, dochází k nadbytečné úpravě těl živočichů (vylamování zubů, zbavování rohů, upalování zobáků). Utrpení zvířat se projevuje na zhoršené kvalitě živočišných produktů. Krmiva pro zvířata jsou kontaminována látkami nezemědělského původu, jejich zbytky jsou pak i v potravinách (např. problém podávání hormonů drůbeži, zkrmování masokostní moučky, preventivní používání léčiv). Řízená reprodukce, umělá inseminace a jednostranné šlechtění plemen na vysokou užitkovost mají za následek krátkověkost zvířat a sníženou odolnost proti nemocem. Šlechtění způsobuje to, že zvířata pak nejsou schopna přežít za podmínek běžných v přírodě. Snižováním přímého odběru potravin od zemědělců a zvětšování přepravní vzdálenosti potravin klade zvýšené nároky na prodloužení jejich trvanlivosti, což se děje za pomoci přídatných látek a nadměrnou technologickou úpravou (např. homogenizace mléka). Rozvoj šlechtění a hybridizace má za následek větší závislost na dodavatelích vstupů, jelikož hybridní a geneticky modifikovaná osiva nelze přesévat. Zemědělský podnik tak přestává být soběstačným a je závislý na vnějších vstupech.

Tlak na zemědělce, aby stále zvyšovali svoji produkci, vede k nadměrné produkci a tím ke snižování výkupních cen, což má pro zemědělce negativní důsledky. „*Význam zemědělství ve společnosti velmi poklesl (zemědělci patří do skupiny obyvatel s nejnižší životní úrovní), zhoršila se kvalita potravin, byla poškozena krajina a životní prostředí. Zemědělci jsou trvale závislí na dotacích, údržba kulturní krajiny stojí společnost zbytečně mnoho peněz.*“⁴

1.2. Historický vývoj

Počátky ekologického zemědělství sahají do období po konci první světové války. V německy mluvících zemích vzniká přírodní zemědělství, které se zaměřuje na návrat k původnímu systému hospodaření a dále biodynamické zemědělství, jehož výchozím bodem je antropozofický obraz člověka a přírody, a které je spojeno se jménem Rudolf Steiner, což byl rakouský filozof a zakladatel antropozofie⁵ žijící v letech 1861 až 1925.⁶

V 30. letech v Anglii se hovořilo o nových koncepcích, za nimiž stáli Albert Howard a Eva Balfour. Prvotním zájmem hospodaření bylo zachování zdravé půdy, rostliny a zvířata, vztahy mezi nimi a zdravím člověka. V 40. letech se hnutí šířilo ve Francii, Holandsku a USA. V té době se hnutí vyznačovalo v porovnání s dneškem velmi malým počtem ekologicky hospodařících jednotek a nezájmem státu. Nárůst počtu takto hospodařících zemědělců je až v 70-80. letech, kdy si lidé začali uvědomovat nutnost ochrany životního prostředí. Předtím byla zemědělská politika ve všech evropských zemích zaměřena na to, aby produkce zemědělství byla zvyšována k dosažení plné soběstačnosti v produkci potravin. V 80. letech bylo tohoto cíle v Evropě dosaženo. A po té do popředí vstoupila potřeba zvyšování kvality a zavedení zásad ochrany přírody do zemědělských technologií. Tedy právě aktivity realizované v rámci ekologického zemědělství, které do té doby byly v postraní zájmu. Nové výrobní metody a zájem spotřebitelů postupně získaly na svém významu nejenom ve většině evropských zemí, nýbrž také v dalších zemích jako v USA, Kanadě, Austrálii a Japonsku. Ve všech těchto zemích se zvyšovala poptávka po ekologicky vypěstovaných potravinách. Faktický vývoj předešel právní, takže až poté se začalo

⁴ Viz Bořivoj Šarapatka, Jiří Urban a kol.: Ekologické zemědělství v praxi, PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců Šumperk 2006, str.15.

⁵ Antropozofie je učení o moudrosti člověka, schopného spojení s vyššími světy.

⁶ Viz Bořivoj Šarapatka, Jiří Urban a kol.: Ekologické zemědělství v praxi, PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců Šumperk 2006, str.33.

s právní úpravou ekologického zemědělství. První ze států, které ekologické zemědělství právně upravily, bylo Rakousko a Francie.⁷

V České republice se začalo ekologicky hospodařit z vůle jednotlivců, kteří získávali informace ze zahraničí a začali se sdružovat. Až poté byl tento systém hospodaření upraven právním řádem státu. Koncem roku 1990 se konala v Olomouci veřejná konference o ekologickém zemědělství, kde se sešlo několik set lidí. Jedním z přednášejících byl i Berwald Geier z Mezinárodní federace hnutí ekologických zemědělců IFOAM (viz kapitola 1.3.1.). Následně začaly vznikat oficiální svazy sdružující ekologické zemědělce jako PRO-BIO, Libera, Naturvita a Biowa. V Lednici na Moravě se začaly konat dnes již tradiční Bioakademie, ze kterých vycházely impulzy pro rozvoj ekologického zemědělství nejen v České republice, ale i v sousedních zemích. V roce 1993 vydalo ministerstvo zemědělství ve spolupráci s ekozemědělci Metodický pokyn pro ekologické zemědělství a od toho roku začal fungovat systém kontroly a certifikace v našem ekologickém zemědělství. Stagnaci přinesl rok 1994, kdy byly zrušeny dotace pro ekologické zemědělce. Od roku 1998 je ekologické zemědělství v České republice součástí agrární politiky Ministerstva zemědělství. V tomto roce došlo k obnovení státní podpory ekologickým zemědělcům a k prudkému rozvoji tohoto oboru.

1.3. Mezinárodní aspekty ekologického zemědělství

1.3.1. Mezinárodní federace hnutí ekologických zemědělců – IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements)

Mezinárodní federace hnutí ekologických zemědělců (IFOAM) je celosvětová organizace zastřešující hnutí ekologického zemědělství. Byla založena v roce 1972 a nyní sdružuje přes 800 členů z více než 100 zemí. Členy IFOAM mohou být ekologičtí zemědělci, producenti, zpracovatelé, obchodníci, poradci, vzdělávací instituce a certifikační organizace orientující se na ekologické zemědělství.⁸ Členství v organizaci je dobrovolné a jeho výhodou je možnost podílet se na tvorbě celosvětových standardů pro ekologické zemědělství, mít právo volit na valné hromadě organizace a podílet se na jejím celkovém fungování.

⁷ Blíže <http://home.zf.jcu.cz/~kpicha/zbn/zbn/kapitola8g.doc>.

⁸ Více na <http://www.ifoam.org>.

IFOAM se aktivně účastní mezinárodních jednání v oblasti zemědělství a životního prostředí s Organizací spojených národů (OSN) a dalšími institucemi, aby pomohla rozšířit zájem o ekologické zemědělství. IFOAM má v těchto jednáních důležitou roli. Principy ekologického zemědělství vydané IFOAM mají velký vliv na budoucí rozvoj ekologického zemědělství a jsou to:

- 1) princip zdraví – ekologické zemědělství by mělo udržovat dobrý stav půdy a zlepšovat ho, stejně tak udržovat a zlepšovat zdraví rostlin, zvířat a člověka jako jednoho nedělitelného celku
- 2) princip ekologie – ekologické zemědělství by mělo stavět na ekosystémech, pracovat s nimi, napodobovat je a pomáhat k jejich udržení
- 3) princip slušnosti – ekologické zemědělství by mělo být založeno na vztazích, které jsou postaveny na slušném a ohleduplném chování mezi lidmi navzájem a mezi lidmi a dalšími součástmi ekosystému
- 4) princip péče – v ekologickém zemědělství by mělo být postupováno odpovědně a preventivně s cílem chránit zdraví a spokojenost současných i budoucích generací a chránit životního prostředí (princip trvale udržitelného rozvoje)

Normy, které IFOAM vydala, jsou:

- 1) Základní standardy IFOAM pro ekologické zemědělství a zpracování bioproduktů (IFOAM Basic Standards for Organic Production and Processing)
- 2) Akreditační kritéria IFOAM (IFOAM Accreditation Criteria)

Základní standardy IFOAM pro ekologické zemědělství a zpracování bioproduktů⁹ mají významnou roli, jelikož celosvětově sjednocují standardy ekologického zemědělství a zpracování biopotravin. Tyto standardy jsou pravidelně aktualizovány a poskytují jakýsi základní rámec pro certifikační orgány a organizace, které tyto standardy dále upravují. Jsou výchozím rámcem pro národní, regionální či svazové směrnice, které jsou podrobnější a konkrétnější dle dalších specifických podmínek. Základní standardy IFOAM nemohou být používány pro certifikaci samy o sobě. Tyto standardy jsou založeny na následujících principech:

- produkovat dostatečné množství vysoce kvalitních potravin a dalších produktů
- postupovat v souladu s přírodními cykly a zákonitostmi při zacházení s půdou, rostlinami a živočichy

⁹ Blíže http://www.ifoam.org/about_ifoam/standards.

- brát ohled na širší sociální a ekologické dopady výroby a zpracovatelských systémů
 - podporovat a rozvíjet v rámci systému hospodaření biologické cykly zahrnující mikroorganismy, půdní flóru a faunu, rostliny a živočichy
 - udržet a rozvíjet biologickou rozmanitost na farmách na základě fungujícího systému ekologického zemědělství a současné ochrany volně rostoucích rostlin a žijících živočichů
 - udržet a zvyšovat dlouhodobou úrodnost půdy
 - podporovat zdravý způsob využívání vody, vodních zdrojů a veškerý život v ní
 - v největší možné míře využívat obnovitelné zdroje
 - vytvářet rovnováhu mezi rostlinnou výrobou a chovem hospodářských zvířat
 - vytvořit hospodářským zvířatům vhodné životní podmínky s ohledem na základní aspekty jejich vrozeného chování
 - minimalizovat znečištění prostředí
 - vyrábět obaly, které jsou recyklované a recyklovatelné nebo biologicky odbouratelné
 - umožnit všem, kteří se zapojí do ekologické výroby a zpracování, takovou kvalitu života, která bude znamenat nejen splnění základních životních potřeb člověka, ale také zajistí přiměřený výnos a uspokojení z práce, včetně bezpečného pracovního prostředí
 - postupovat směrem k takové zemědělské produkci, zpracovatelskému a distribučnímu řetězci, který bude sociálně spravedlivý i ekologicky odpovědný
- IFOAM vydala také akreditační kritéria¹⁰ (IFOAM Accreditation Criteria), která stanovují požadavky na provádění ekologické certifikace certifikačními orgány či institucemi. Tato kritéria jsou založena na mezinárodní ISO normě pro činnost certifikačních orgánů či institucí.

Akreditační kritéria a Základní standardy IFOAM stanoví požadavky pro certifikační organizace. Při splnění těchto požadavků je certifikační organizaci udělena akreditace od IFOAM, díky které mohou tyto organizace udělovat subjektům, které kontrolují, jedinou celosvětovou známku „IFOAM accredited“, která prokazuje, že produkty takto označené, splňují kontrolní systém ekologického zemědělství dle

¹⁰ Blíže http://www.ifoam.org/about_ifoam/standards.

IFOAM. Tento systém je na nejvyšší světové úrovni a usnadňuje získávat si důvěru při exportu bioproduktů na mezinárodní trh. V Evropě známku IFOAM mohou udělovat německý Bioland¹¹, švédský KRAV¹² nebo britský svaz Soil Association.(viz níže) V ČR normy IFOAM převzala kontrolní organizace KEZ, o. p. s. (viz níže). Podnikatelé, které KEZ, o.p.s. kontroluje a certifikuje, splňují podmínky pro oprávněné užívání a označování produktů logem IFOAM. KEZ o.p.s. je akreditovanou organizací IFOAM od roku 2003.

1.3.2. Codex Alimentarius

Tento kodex v překladu chápeme jako „světový potravinářský zákoník“. Na jeho vypracování se v 60. letech 20. století podílely dvě organizace Spojených národů, a to Organizace pro potraviny a zemědělství (FAO – Food and Agriculture Organization) a Světová zdravotnická organizace (WHO – World Health Organization). Codex Alimentarius obsahuje řadu norem o bezpečnosti potravin, které byly formulovány pro zajištění ochrany zdraví spotřebitelů a zajištění správných postupů při obchodování s potravinami. Potraviny uvedené na trh v souladu s tímto kodexem musí být bezpečné a kvalitní. Ačkoliv normy nejsou právně závazné, jsou obecně používané a uznávané. Světová obchodní organizace (WTO – World Trade Organization) se na kodexové normy odvolává při mezinárodních sporech týkajících se potravin a potravinářských výrobků. Tyto normy jsou inspirací pro právní úpravy mnoha států a vliv kodexu při ochraně zdraví lidí a zajišťování správných postupů v obchodu s potravinami je velmi významný. Kodex obsahuje veliký počet norem, které jsou obecné i specifické. Obecné normy se týkají dodržování hygieny, označování výrobků, zbytků pesticidů a veterinárních léčiv, inspekce dovozu a vývozu, certifikačních systémů, metod pro odběr vzorků a provádění analýz potravinářských přídatných látek a výživy a potravin pro speciální dietní účely. Specifické normy se týkají všech druhů potravin, které obsahují čerstvou, zmraženou a zpracovanou zeleninu a ovoce a ovocné šťávy, cereální výrobky, tuky a oleje, ryby, maso, cukr, kakao, čokoládu a mléko.

Codex Alimentarius je řízený komisí Codex Alimentarius (dále jen „komise CA“), což je mezivládní orgán, ve kterém má každý členský stát jeden hlas. Skupiny specialistů odpovídají za přípravu návrhů norem, které pak jsou projednávány a přijaty komisí CA. Návrhy norem pocházejí buď od vlády některého členského státu nebo od

¹¹ Bioland je největším svazem ekologického zemědělství v Německu.

¹² Krav je švédská nezávislá instituce, která kontroluje ekologickou produkci.

výboru komise CA. Navržená norma je zaslána k posouzení všem členským státům. Komentáře a poznámky jsou pak zpracovány a předloženy s návrhem komisi CA. Jestliže komise CA tento návrh schválí, je rozeslán všem členským státům a norma se stává součástí Codex Alimentarius. Postup schvalování norem je velmi pomalý a zdlouhavý a může trvat až několik let.¹³

Shrnutí

Ekologické zemědělství je souhrnem činností směřujících k šetrnému využívání přírodních zdrojů při zemědělské činnosti. Spojuje v sobě tradici, vývoj a vědu za účelem udržení příznivého životního prostředí, uplatňuje se v něm princip trvale udržitelného rozvoje a stát tento rozvoj podporuje. Negativa, která přináší konvenční zemědělství, se zde eliminují. Význam ekologie se projevuje nejen v zemědělství samotném, ale i dalších činnostech, které následují než se produkt dostane konečnému zákazníkovi.

Počátky ekologického zemědělství sahají do období po konci první světové války. Na významu nabírá ale až v 80. a 90. letech minulého století. V ČR se ekologické zemědělství objevuje se změnou režimu. Vliv na ekologické zemědělství v ČR měla a má nepochybně Mezinárodní federace hnutí ekologických zemědělců (IFOAM). Tato organizace sdružuje ekologické zemědělce, producenty, zpracovatele, obchodníky, poradce, vzdělávací instituce a certifikační organizace. Účastní se mezinárodních jednání ohledně zemědělství a životního prostředí s OSN a dalšími institucemi. Dalším důležitým dokumentem je Codex Alimentarius, světový potravinářský zákoník už téměř 50 let vypracovávaný na půdě OSN, který obsahuje ustanovení o zajištění bezpečnosti potravin, chrání zdraví spotřebitelů a zajišťuje správné postupy při obchodování s potravinami.

¹³ Blíže <http://www.mze.cz/index.aspx?ch=75&typ=1&val=37202&ids=2432>.

2. Právní úprava v ČR

2.1. Historický vývoj

Počátky právní úpravy ekologického zemědělství sahají do 90. let minulého století. Dne 22.6.1993 byl vydán Ministerstvem zemědělství Metodický pokyn pro ekologické zemědělství jako jednotná směrnice ekologického zemědělství v ČR. Tento pokyn stanovil požadavky, které je nutné v ekologické produkci dodržovat, aby bylo možné produkt označit s odkazem na ekologické zemědělství. Kontrolou byla pověřena Kontrola ekologického zemědělství, obecně prospěšná společnost (KEZ o.p.s.) a byl ustaven certifikační výbor a jmenování inspektoři. Tento systém v roce 1995 akreditovala IFOAM. Vyhláška Ministerstva zemědělství č. 324/1997 Sb., o způsobu označování potravin a tabákových výrobků, zakázala užívat slova eko a bio, nejde-li o potraviny z ekologického či biologického systému produkce. Stejný zákaz týkající se hnojiv stanovil Zákon č. 156/1998 Sb., o hnojivech a pomocných půdních látkách.

Komplexní právní úpravu ekologického zemědělství přinesl až Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství.

2.2. Současná právní úprava

Ekologické zemědělství v ČR je upraveno:

1) komunitárním právem

- a) Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení Nařízení (EHS) č. 2092/91
- b) Nařízení Komise (ES) č. 889/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů, pokud jde o ekologickou produkci, označování a kontrolu
- c) Nařízení Komise (ES) č. 1235/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k Nařízení Rady (ES) č. 834/2007, pokud jde o opatření pro dovoz ekologických produktů ze třetích zemí
- d) Nařízení Komise (ES) č. 1254/2008, kterým se upravuje Nařízení (ES) č. 889/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k Nařízení Rady (ES)

č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů, pokud jde o ekologickou produkci, označování a kontrolu

- e) Nařízení Komise (ES) 710/2009, kterým se mění Nařízení (ES) č. 889/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k Nařízení Rady (ES) č. 834/2007, pokud jde o stanovení prováděcích pravidel ohledně ekologické produkce živočichů pocházejících z akvakultury a produkce mořských řas. Kromě několika výjimek je Nařízení účinné až ode dne 1.7.2010

2) národním právem

- a) obecnými právními předpisy – občanským a obchodním zákoníkem, předpisy správního práva, daňovými zákony, trestním zákoníkem
- b) zvláštními právními předpisy, které upravují danou oblast
- komplexně: zákon o ekologickém zemědělství, zákon o zemědělství
 - složkově: např. veterinární zákon, zákon o rostlinolékařské péči, zákon o hnojivech, zákon o krmivech, zákon o potravinách a tabákových výrobcích nebo související předpisy jako je zákon o ochraně přírody a krajiny, vodní zákon, zákon o odpadech

Právní úpravu ekologického zemědělství v EU tvoří Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení Nařízení (EHS) č. 2092/91, které nahradilo ke dni 1.1.2009 právě zmíněné Nařízení (EHS) č. 2092/91. Nová právní úprava EU, jakou představuje právě toto Nařízení, byla doporučena Komisí (prostřednictvím Generálního ředitelství pro zemědělství a rozvoj venkova), nařízena Evropskou radou ministrů zemědělství a po poradě v Evropském parlamentu schválena¹⁴. Teprve poté se stala právně platnou. Toto Nařízení stanoví právní rámec pro všechny úrovně výroby, distribuce, kontroly a označování ekologických produktů, které mohou být nabízeny a obchodovány v EU. Na základě stanovených principů a cílů definuje nepřetržitý rozvoj ekologické produkce. Všeobecné pokyny pro výrobu, kontrolu a označování ekologických výrobků byly stanoveny Nařízením Rady a změnit je proto může pouze Evropská rada ministrů zemědělství.

Dále pak Nařízení Komise (ES) č. 889/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 o ekologické produkci a označování

¹⁴ Srovnej http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy/legislation_cs.

ekologických produktů, pokud jde o ekologickou produkci, označování a kontrolu. Toto Nařízení bylo navrženo Komisí a bylo podpořeno členskými státy ve Stálém výboru pro ekologické zemědělství,¹⁵ který byl založen za účelem, aby zajistil spolupráci mezi orgány odpovědnými za oblast ekologické produkce a také aby zajistil jednotné uplatňování legislativy EU v této oblasti. Toto Nařízení upravuje zvláštní pravidla ekologické produkce živých nebo nezpracovaných zemědělských produktů, zpracovaných zemědělských produktů určených k použití jako potraviny, krmiva, vegetativní rozmnožovací materiál a osiva pro pěstitelské účely. Nařízení se nevztahuje na mořské řasy, produkty akvakultury a jiné druhy hospodářských zvířat než ty, které jsou uvedené v článku 7 tohoto Nařízení (tj. skot, prasata, ovce, kozy, drůbež a včely).

Další je Nařízení Komise (ES) č. 1235/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla pro dovoz ekologických produktů z třetích zemí. Toto Nařízení stanoví prováděcí pravidla pro dovoz ekologických produktů z třetích zemí. Umožňuje tedy dovoz ekologických produktů z třetích zemí, aniž by členský stát měl s touto zemí bilaterální dohodu (seznam Evropským společenstvím uznaných třetích zemí je uveden v Příloze III k tomuto Nařízení). Národní úprava musí být s nařízením komunitárního práva ve shodě.

Právní úprava EU se stala pro ČR závaznou od dne přistoupení ČR k Evropskému společenství.

Komplexní právní úpravu ekologického zemědělství přinesl Zákon č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství včetně Vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 53/2001 Sb., která byla ke dni 1.2.2006 nahrazena Vyhláškou č. 16/2006 Sb. Zákon byl po vstupu do EU změněn a byla vypuštěna všechna ustanovení, která byla duplicitní s úpravou EU. Nyní obsahuje obecné podmínky pro provozování ekologického zemědělství, stanoví náležitosti registrace, podmínky pro osvědčování a označování bioproduktů a určuje kontrolní systém nad dodržováním právní úpravy ekologického zemědělství. Vyhláška upravuje další podmínky hospodaření v ekologickém zemědělství, zejména chov ryb a králíků. V její první příloze jsou vzory žádostí o registraci a druhá příloha upravuje požadavky na grafický znak označující bioprodukty.

Výše popsaná právní úprava vyjadřuje minimální právem vynutitelné požadavky na ekozemědělce. Existuje ale i nadstandardní právní úprava, která není závazná, ale

¹⁵ Viz <http://ec.europa.eu/agriculture/minco/regco/agbio/index.htm>.

přesto se začíná prosazovat (má povahu soft law). Jsou jí směrnice svazu PRO-BIO¹⁶ nebo další certifikační programy KEZ o.p.s.¹⁷

2.2.1. Pravidla ekologické produkce

Ekologická produkce má respektovat přírodní cykly a udržitelná produkce by se měla uskutečňovat jen za pomoci přirozených procesů z obnovitelných zdrojů a způsobů výroby ve vázanosti na půdu a bez užívání geneticky modifikovaných organismů (GMO) a ionizujícího záření. Měla by být zajištěna korektní hospodářská soutěž a řádné fungování vnitřního trhu s bioprodukty a budování důvěry spotřebitelů v ně. V zájmu ochrany spotřebitelů by mělo být označování produktů z ekologického zemědělství jasné a výstižné a takovéto označování by mělo být chráněno proti použití na produkci, která pochází z konvenčního hospodářství.

V ekologickém zemědělství je upřednostňovaný takový způsob produkce, který využívá vnitřní zdroje (tj. veškeré vstupy vyprodukované v rámci jednoho podniku), oproti produkci závislé na vstupech z vnějších zdrojů (tj. vnější vstupy vytvořené jinými podniky). Vnější zdroje by měly být omezeny na přírodní látky a minerální hnojiva s nízkou rozpustností. Použití syntetických látek je dovoleno jen ve výjimečných případech, pokud neexistuje jiný způsob a vždy jen na omezenou dobu.

Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 předvídá také jistou pružnost vzhledem k území, které se liší podnebnými a zemědělskými podmínkami, zvláštními chovatelskými postupy a stupněm rozvoje. V Nařízení Komise (ES) č. 889/2008 jsou stanovena pravidla pro rostlinnou produkci, konkrétně pro hospodaření s půdou, hnojení, ochranu rostlin před škůdci, chorobami a plevely a stanoví se pravidla produkce hub. Živočišná produkce je konkretizována požadavky na původ zvířat, na jejich životní podmínky (ustájení, chovatelské postupy, přístup na otevřená prostranství, intenzita chovu, zacházení), na krmiva a na zajišťování prevence nákaz a veterinární péče. Nařízení se rozsáhle věnuje oblasti zpracovaných potravin, zejména jejich produkce, používání přídatných látek a dalších látek ve zpracovatelském procesu. Dále je upraven sběr, balení, přeprava a skladování produktů.

¹⁶ Viz <http://www.pro-bio.cz/cms/sekce/47/ziju-bio/svaz-pro-bio/smernice-pro-bio>.

¹⁷ Více na <http://www.kez.cz/main.php?pageid=189>.

2.2.2. Přechod na ekologické zemědělství

Období přechodu podniku z konvenčního na ekologický systém produkce začíná dnem, kdy podnik oznámí svoji činnost příslušným orgánům (doručením žádosti o registraci osoby podnikající v ekologickém zemědělství Ministerstvu zemědělství). Před tím se podnik podřídí kontrolnímu systému (současně s podáním žádosti o registraci se předkládá potvrzení o vstupní kontrole).

Nařízení Komise (ES) č. 889/2008 stanoví konkrétní pravidla přechodu. V případě rostlin a rostlinných produktů trvá přechodné období minimálně dva roky před výsevem (v případě pastvin či víceletých pícnin minimálně dva roky před jejich použitím jako krmiva pocházejícího z ekologického zemědělství). U víceletých plodin jiných než pícnin minimálně tři roky před první sklizní ekologických produktů.

2.2.3. Označování výrobků ekologického zemědělství

Živé nebo nezpracované zemědělské produkty se mohou dle Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 označovat jako pocházející z ekologického zemědělství, pouze pokud byly všechny složky daného produktu získány v souladu s požadavky tohoto Nařízení na ekologickou produkci. Zpracované produkty určené k použití jako potraviny se mohou označovat jako ekologické jen v případě, že:

- příprava zpracovaných potravin je časově a prostorově oddělena od jiných než ekologických potravin
- produkt je vyroben zejména ze složek zemědělského původu (nebere se zde v úvahu přidaná voda a jedlá sůl) bez použití geneticky modifikovaných organismů
- byly použity pouze ty přídatné látky, jejichž použití je schváleno tímto Nařízením, pokud byly použity jiné než ekologické zemědělské složky, tak jen za předpokladu, že byly schváleny pro použití v ekologické produkci dle tohoto Nařízení nebo byly přechodně schváleny členským státem
- ekologická složka nesmí být přítomna společně se shodnou složkou jiného než ekologického původu nebo složkou z období přechodu
- nepoužívají se látky a postupy, které obnovují vlastnosti ztracené během zpracování a skladování ekologických potravin, které napravují výsledky nedbalosti při zpracování těchto produktů nebo které mohou být jinak zavádějící, co se týká pravé povahy těchto produktů

- nejméně 95 % hmotnostních složek zpracovaného produktu jsou složky zemědělského původu a jsou vypěstovány ekologicky
- výrobky musejí být označeny číselným kódem kontrolního orgánu, čímž se zajišťuje větší transparentnost bioproduktů

Nařízení Komise (ES) č. 889/2008 zavádí označení produktu jako „produkt z přechodného období“ za čtyř podmínek. Musí být dodržené období přechodu trvající nejméně 12 měsíců před sklizní, označení produktu nesmí být nepřiměřeně zvýrazňováno, produkt musí obsahovat pouze jedinou rostlinnou složku zemědělského původu a musí být označen číselným kódem kontrolního subjektu.

2.2.4. Kontrola a certifikace v ekologickém zemědělství

Na zajištění dodržování podmínek stanovených Nařízením Rady (ES) č. 834/2007 musí členské státy stanovit jeden či více orgánů, které budou zajišťovat kontrolu, jako objektivní nezávislou činnost prováděnou kvalifikovanými subjekty. Z principu subsidiarity plyne, že každá členská země je odpovědná za uplatňování systému kontroly a stejně tak má zodpovědnost za implementaci Nařízení EU.

Požadavky na kontrolu, tak jak je stanoví Nařízení Komise (ES) č. 889/2008, jsou: při první kontrole musí hospodářský subjekt vypracovat celkový popis jednotky, zpracovat opatření, která zajišťují dodržování pravidel ekologické produkce a bezpečnostní opatření, učinit závazek, že hospodářský subjekt bude provádět činnost v souladu s pravidly ekologické produkce. To vše je sepsáno formou prohlášení, které musí být ověřeno pověřeným kontrolním subjektem nebo orgánem (viz níže). Jako další prvky kontroly slouží kontrolní návštěvy, přístup k účetním dokladům, přístup do zařízení, kontrola rostlin, rostlinných produktů ze zemědělské produkce nebo sběru, kontrola hospodářských zvířat a živočišných produktů získávaných v rámci chovu, kontrola přípravy produktů, dovozu, jednotek uzavírajících smlouvy se třetími osobami a kontrola jednotek připravujících krmiva.

Dozor nad dodržováním právních předpisů v oblasti ekologického zemědělství v ČR vykonává Ministerstvo zemědělství, které pověřilo výkonem kontroly a certifikace tyto organizace:

- a) KEZ o.p.s.¹⁸, která je nevládní nezisková organizace zajišťující odbornou nezávislou kontrolu a certifikaci systému ekologického zemědělství. Sídli v Chrudimi. Byla založena v roce 1999 Svazem producentů a zpracovatelů biopotravin PRO-BIO, Nadačním fondem pro ekologické zemědělství a Spolkem poradců ekologického zemědělství.
- b) ABCERT¹⁹ je organizace založená v roce 2002 a vznikla splynutím kontrolních organizací Alicon a BioZert na území Německa. Obě tyto společnosti od roku 1992 vyvíjely aktivní a úspěšnou činnost v oblasti bio-kontroly. V říjnu 2005 byla založena pobočka firmy ABCERT pro Českou republiku se sídlem v Brně, která od 1.1. 2006 vykonává kontrolní činnost v ekologickém zemědělství.
- c) BIOKONT CZ, s.r.o.²⁰ je také kontrolní a certifikační organizace, sídlí v Brně. Byla založena z důvodu navýšení počtu kontrolních organizací. Založili ji tehdejší pracovníci KEZ o.p.s. v roce 2005.

Od 1.1.2010 bude ke kontrole v systému ekologického zemědělství vedle stávajících kontrolních subjektů pověřen také Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, dále jen ÚKZÚZ. „*Od zapojení státního kontrolního orgánu očekáváme zejména zvýšení transparentnosti kontrol a možnost rychleji reagovat na případná klamání spotřebitele nebo neoprávněné čerpání dotačních prostředků. V případě, že se taková podezření objeví, umožňujeme nám to cíleně se zaměřit na rizikové oblasti*“, říká Ing. Jiří Urban, náměstek pro životní prostředí, výzkum a vzdělávání, pod jehož úsek kontrola ekologického zemědělství spadá. Ministerstvo zemědělství ČR se k rozšíření systému kontroly o ÚKZÚZ rozhodlo zejména pro nestrannost a nezávislost státního kontrolního orgánu.²¹

Žadatel, který hodlá podnikat v ekologickém zemědělství, je povinen uzavřít smlouvu o kontrolní činnosti s jednou z výše zmíněných kontrolních organizací, která provede vstupní kontrolu. Vstupní kontrolu je žadatel povinen nechat provést nejpozději do 60 dnů ode dne uzavření smlouvy o kontrolní činnosti. Potvrzení o vstupní kontrole žadatel dokládá současně s podáním žádosti o registraci. Mimo vstupní kontrolu jsou kontroly prováděny konkrétními subjekty minimálně jednou ročně a jsou předem nahlášené (kontroluje se zemědělská produkce, zpracování produktů, balení a dovoz

¹⁸ Viz blíže <http://www.kez.cz>.

¹⁹ Viz blíže <http://www.abcert.cz>.

²⁰ Viz blíže http://www.biokont.cz/images/o_spolecnosti_20091031.pdf.

²¹ Viz http://www.mze.cz/UserFiles/File/Ekologicke_zemedelstvi/text_uredni_kontroly_finl.pdf.

produktů ze třetích zemí) a dále kontroly, které jsou prováděny neohlášeně a namátkově.

Následkem porušení pravidel Zákona č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství je systém sankcí. Kontrolní organizace navrhují Ministerstvu zemědělství uložení sankcí na základě výsledků kontrol. Hlavní sankcí je nevydání certifikátu na produkci, což je v kompetenci kontrolních organizací. Pokud je porušení pravidel závažnější a promítá se navíc i do kvality bioprodukce, následují finanční pokuty, které schvaluje a uděluje Ministerstvo zemědělství. Za opakovaná a závažná porušení Nařízení Rady č. 834/2007 a Zákona o ekologickém zemědělství může Ministerstvo zemědělství podnikatele vyloučit ze systému a vyškrtnout jej ze seznamu osob podnikajících v ekologickém zemědělství. Ministerstvo zemědělství může mimo pokuty uložit také zvláštní opatření a to osobě, která označuje produkty v rozporu s pravidly pro označování bioproduktů. Smyslem opatření je zabránit klamání spotřebitele o tom, že produkt pochází z ekologického zemědělství.

2.2.5. Obchod s třetími zeměmi

Distribuce ekologických produktů z třetích zemí na společný trh EU je povolena pouze tehdy, jsou-li tyto produkty vyráběny a kontrolovány na základě stejných nebo rovnocenných podmínek. Dovozní režim byl rozšířen o novou právní úpravu. Dříve bylo možné dovážet pouze ekologické výrobky z třetích zemí uznaných EU nebo dovážet zboží, jehož výroba byla kontrolována členskými státy, které obdržely dovozní licenci. Postup u dovozních licencí bude v budoucnu nahrazen novým dovozním režimem, ve kterém budou kontrolní orgány působící ve třetích zemích přímo schvalovány a monitorovány Evropskou komisí a členskými státy. Tento nový postup umožní Evropské komisi lépe monitorovat a řídit dovoz ekologických produktů a kontrolu ekologických záruk.²² Zvláštní pravidla platí pro přijímání produktů ze třetích zemí a jsou konkretizována v Nařízení Komise (ES) č. 889/2008.

Produkty, které jsou vyráběny a kontrolovány stejným způsobem jako v EU, mají volný přístup na společný trh. Komise za podmínek, v Nařízení Komise (ES) č. 1235/2008 stanovených, uzná kontrolní orgány nebo subjekty třetích zemí, aby jimi certifikované a označené výrobky bylo možné vpustit na trh EU jako shodné s těmi, které byly vyrobeny v souladu s právní úpravou ekologického zemědělství v EU.

²² Viz http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy/legislation_cs.

2.3. Nadstandardní úprava

Tato úprava je dobrovolná, není právně závazná a není tvořena státem. Jinak by mohla odporovat článku 34 odst. 2. Nařízení Rady (ES) č. 834/2007. Tento článek umožňuje členským státům na svém území uplatňovat přísnější pravidla pro ekologickou produkci, ale jen za předpokladu, že se tato pravidla vztahují rovněž na konvenční produkci, jsou v souladu s právem EU a neomezují hospodářskou soutěž na úkor jiného členského státu.

2.3.1. Směrnice svazu PRO-BIO

Směrnice představují pro členy svazu dobrovolný závazek dodržování přísnějších pravidel hospodaření než požaduje Zákon o ekologickém zemědělství i Nařízení Rady (ES) č. 834/2007. K plnění směrnice se členové svazu PRO-BIO hlásí dobrovolně. Směrnice PRO-BIO s dlouhodobě vyšším standardem znamenají pro poučeného zákazníka tradiční záruku kvality. Zejména požadavek na nutnost ekologického hospodaření v celém podniku, tzv. „uzavřenost ekologického zemědělského podniku“, umocňuje holistický přístup k tomuto problému a zlepšuje transparentnost celého systému – od ekologické produkce, přes zpracování bioproduktů, kontrolu a certifikaci až po prodej biopotravin²³. Směrnice byly zpracovány Svazem ekologických zemědělců pro ekologické zemědělství v souladu s úpravou svazu Bioland, který působí v sousedním Německu. Legislativní úprava ekologického zemědělství v rámci EU je výsledkem kompromisů a určuje pouze základní požadavky. Směrnice PRO-BIO stanovuje mnohem přísnější podmínky hospodaření v ekologickém zemědělství, ať už se to týká požadavků na využití půdy a vodních zdrojů nebo např. na ochranu životního prostředí, zajištění větší pohody (welfare) zvířat, ale upravuje i systém osvědčování původu bioproduktu a biopotravin a jejich označování, jako i vlastní výkon kontroly a dozoru nad dodržováním Směrnice. Neplnění požadavků Směrnice je sankcionováno čtyřmi druhy sankcí A, B, C, D. Sankce typu A znamená výstrahu s nápravným opatřením, B značí odepření osvědčení dle Směrnice PRO-BIO s nápravným opatřením, C znamená vyloučení z programu a D vyloučení ze svazu. Součástí Směrnice PRO-BIO jsou další zpracovatelské směrnice např. pro zpracování obilí a obilných výrobků, masa, vín a sektů, mléka a mléčných výrobků, piva atd.

²³ Viz <http://www.pro-bio.cz/cms/sekce/47/ziju-bio/svaz-pro-bio/smernice-pro-bio>.

2.3.2. Certifikační programy KEZ o.p.s.²⁴

Mezi nadstandardní certifikace společnosti KEZ patří následující programy:

- a) Program „KEZ doporučuje pro použití v EZ“ – po splnění podmínek programu je možné užívat ochrannou známku, která zaručuje, že výrobek je vhodný pro použití v ekologickém zemědělství²⁵. Těmito podmínkami například jsou:
- při úpravě surovin používat jen fyzikálních (mechanických a termických), enzymatických a mikrobiálních procesů
 - k balení výrobků používat pouze vhodné obalové materiály (přednostně recyklovatelné)
 - jako surovina při výrobě substrátů nebo kompostů nesmí být použity čistírenské kaly a odpadní vody
- b) Program „Certifikace kosmetických prostředků“ zahrnuje standardy pro certifikaci kosmetických prostředků, které obsahují pravidla pro možnost získání značky CPK (certifikovaná přírodní kosmetika). Nadstavbou je pak značka CPK bio pro kosmetické prostředky s obsahem surovin z ekologického zemědělství, které musí splnit podmínky nejen standardů, ale musí obsahovat i bio suroviny. Podmínky certifikace tohoto programu například jsou:
- výrobky obsahují nejkvalitnější rostlinné suroviny včetně surovin pocházejících z ekologického zemědělství, případně ze sběru bylin či plodů rostoucích ve volné přírodě
 - výrobky nesmí obsahovat žádné syntetické, vonné, konzervační a barvicí látky
 - sběr rostlin probíhá šetrným způsobem s přihlédnutím k zachování druhové rozmanitosti a stability přírodního stanoviště s důrazem na ochranu životního prostředí

²⁴ Více informací o programech na <http://www.kez.cz>.

²⁵ Výrobek vhodným pro použití v EZ se rozumí hnojivo, pomocná půdní látka, pomocný rostlinný přípravek, přípravek na ochranu rostlin, krmná doplňková látka, pomocné půdní látky, substrát, kompost a přídatné látky pro potravinářskou výrobu, případně jiný výrobek vhodný pro použití v ekologickém zemědělství a výrobě biopotravin, jehož složení a výroba odpovídá požadavkům Zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 o ekologickém zemědělství a k němu se vztahující označování zemědělských produktů a potravin a který neobsahuje složku zemědělského původu s výjimkou statkových hnojiv pocházejících z ekologického zemědělství a krmiv do 5% zemědělské složky (od 1.1.2008 musí tato složka pocházet z podniků ekologických nebo v přechodném období). Výrobek musí být schválen příslušnou státní zkušebnou, pokud je schvalovací řízení jiným zákonem vyžadováno.

- c) Program „Certifikace veřejných stravovacích zařízení“ vznikl z důvodu, že Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů neřeší oblast kontroly veřejných stravovacích zařízení, která nabízejí jídla z biopotravin. KEZ o.p.s. se proto rozhodla vypracovat Standardy pro certifikaci veřejných stravovacích zařízení upravující podmínky pro tuto oblast. Smyslem těchto standardů je, aby byla stanovena jednoznačná pravidla pro veřejná stravovací zařízení nabízející jídla z biopotravin a aby spotřebitel byl informován o skladbě jídel, kde kvalita užitých surovin je zajištěna dohledatelností jejich původu.

2.4. Koncepční nástroje

V ekologickém zemědělství nemají koncepční nástroje právně závazný charakter, ale jsou nástrojem politiky v oblasti rozvoje ekologického zemědělství.

2.4.1. Evropský akční plán pro ekologické potraviny a zemědělství

Tento plán je strategickým dokumentem v oblasti společné zemědělské politiky EU, v níž je ekologické zemědělství důležitým nástrojem integrace v oblasti ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje. Cílem tohoto plánu je zlepšit informovanost o ekologickém zemědělství, zlepšit podporu ekologického zemědělství rozvojem venkova, zdokonalit normy na produkci a více se věnovat výzkumu v této oblasti. Plán také reaguje na nárůst ekologicky hospodařících zemědělců a vysokou poptávku spotřebitelů v posledních několika letech.

2.4.2. Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010

Tento plán je strategickým dokumentem ČR v oblasti rozvoje ekologického zemědělství na období do roku 2010. Byl přijat dne 17.3.2004 Usnesením vlády č. 236/2004. Jeho hlavními cíli jsou:

- posílit postavení ekologického zemědělství v ČR
- zvyšovat pozitivní vliv ekologického zemědělství na přírodu a krajinu
- zajistit životaschopnost ekologických farem
- zvýšit konkurenceschopnost českého zemědělství v EU
- zvyšovat důvěru veřejnosti v ekologické zemědělece

- propagovat životaschopná venkovská hospodářství
- zlepšovat životní podmínky a welfare zvířat chovaných na ekologických farmách
- zajistit ochranu produktů ekologického zemědělství před kontaminací geneticky modifikovanými organismy
- rozšiřovat hospodářské aktivity s vyšší přidanou hodnotou
- přispět prostřednictvím ekologické produkce k ochraně zájmů spotřebitelů
- posilovat pozitivní vnímání kvality biopotravin u spotřebitelů
- rozšiřovat trh s biopotravinami, s rostoucím trhem zefektivňovat produkci a zpracování produktů ekologického zemědělství
- zlepšit odborné poradenství, vzdělávání a výzkum v ekologickém zemědělství
- dosáhnout v roce 2010 podíl cca 10 % zemědělské půdy v ekologickém zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy

Tyto cíle jsou v plánu rozpracovány a stanoveny priority, kterými by se měly jak státní správa, tak i kontrolní a nevládní organizace řídit. Jelikož plán není právně závazným předpisem, nevyplývají z něho žádná práva a povinnosti ekologickým podnikatelům.

2.4.3. Program „Ekologické zemědělství a biopotraviny“

Tento plán schválený ministrem zemědělství dne 22.2.2007 navazuje na realizaci Akčního plánu ČR pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010. Program rozpracovává úkoly Akčního plánu do podoby konkrétních opatření a je tak jedním z konkrétních nástrojů jeho realizace. Následující cíle Programu navazují na cíle Akčního plánu ČR pro rozvoj ekologického zemědělství, které dále rozvíjejí, kvantifikují a zpřesňují:

- posílení důvěry spotřebitele v systém ekologického zemědělství a certifikované biopotraviny prostřednictvím propagace
- podporu informovanosti spotřebitele a odbytu biopotravin prostřednictvím jejich využití ve veřejném stravování
- podporu zpracování biopotravin
- podporu marketingu biopotravin
- výzkum, vzdělávání a poradenství v oblasti ekologického zemědělství

2.5. Finanční podpora

2.5.1. Podpora na úrovni EU

Podnikatelé v ekologickém zemědělství mají v současné době nárok na podporu vycházející z prvního pilíře společné zemědělské politiky, a to prostřednictvím přímých plateb a opatření na podporu cen. Ekologické zemědělství je také integrováno do politiky rozvoje venkova v druhém pilíři společné zemědělské politiky.

Státní zemědělský intervenční fond je akreditovanou platební agenturou - zprostředkovatelem finanční podpory z Evropské unie a národních zdrojů. Dotace z EU jsou v rámci společné zemědělské politiky poskytovány z Evropského zemědělského záručního fondu a v nynějším programovacím období (2007 – 2013) také z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova a z Evropského rybářského fondu. Program rozvoje venkova, který čerpá finanční prostředky z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova, nahradil původní Horizontální plán rozvoje venkova a Operační program rozvoje venkova a multifunkčního zemědělství.

V rámci společné zemědělské politiky se v EU uplatňují tři zásady:

- 1) společný trh pro zemědělské produkty při společných cenách
- 2) zvýhodnění produkce ze zemí Unie na úkor vnější konkurence
- 3) finanční solidarita - financování ze společného fondu, do něhož všichni přispívají

Pilířem poskytovaných finančních podpor jsou přímé platby vyplácené zjednodušeným systémem, tj. na hektar obhospodařované plochy. Velké možnosti pro zemědělství představuje Program rozvoje venkova, který byl spuštěn v roce 2007, kde v rámci opatření osy II tohoto programu lze získat platby v rámci:

- a) méně příznivých oblastí viz Nařízení vlády č. 75/2007 Sb., v platném znění
- b) oblasti Natura 2000 na zemědělské půdě viz Nařízení vlády č. 75/2007 Sb., v platném znění
- c) agroenvironmentálních opatření viz Nařízení vlády č. 79/2007 Sb., v platném znění
- d) zalesňování zemědělské půdy viz Nařízení vlády č. 239/2007 Sb., v platném znění

- e) zachování hospodářského souboru lesního porostu v rámci opatření Natura 2000 v lesích viz Nařízení vlády č. 147/2008 Sb.
- f) zlepšování druhové skladby lesů v rámci lesnickoenvironmentálních plateb

Stejně nezanedbatelnou finanční pomocí jsou pak rovněž tržní opatření společného evropského trhu, které řeší výkyvy poptávky a nabídky na trhu a zabezpečují zemědělcům podnikatelům větší jistotu a lepší stabilitu v podnikání.

2.5.2. Podpora na úrovni státu

V roce 1997 vláda ČR uznala opět význam a přínos ekologického zemědělství poskytnutím dotací v rámci vládního Nařízení č. 341/1997 Sb., kterým byly stanoveny programy k podpoře mimoprodukčních funkcí zemědělství, k podpoře aktivit podílejících se na udržování krajiny a k podpoře méně příznivých oblastí. Podpora pro ekologické zemědělství byla např. pro rok 2002 dle vládního Nařízení č. 500/2001 Sb. odstupňována a stanovena podle kultur takto: sady, vinice, chmelnice 3.500 Kč/ha, hospodaření na orné půdě 2.000 Kč/ha, pěstování zeleniny na orné půdě 3.500 Kč/ha a obhospodařování travních porostů na zemědělských pozemcích 1.000 Kč/ha. Poskytnutí státních dotací na jedné straně podpořilo nárůst počtu podniků hospodařících ekologicky a rozvoj ekologického zemědělství v České republice, na druhé straně však došlo k výraznému nárůstu případů porušování Zákona č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství (motivací nově registrovaných biozemědělců byly často pouze dotace a nikoli snaha ekologicky hospodařit).

Podpora ekologického zemědělství je od roku 2007 zajišťována Programem rozvoje venkova 2007 – 2013²⁶. Vychází z Národního strategického plánu rozvoje venkova a byl zpracován v souladu s Nařízením rady (ES) č. 1698/2005 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. V rámci Programu rozvoje venkova je podpora ekologického zemědělství upravena Nařízením vlády č. 79/2007 Sb. o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření. Podpora ekologicky hospodařících zemědělců v rámci Programu rozvoje venkova 2007-2013 je realizována tak, že ekologickým podnikatelům jsou vypláceny náhrady za ekonomické ztráty vzniklé tímto systémem hospodaření. Platby jsou vypláceny za hektar ekologicky obhospodařované půdy s různou výší dle jejich využití. Platby jsou vypláceny i v přechodném období na systém ekologického zemědělství. Další možné způsoby

²⁶ Blíže <http://www.szif.cz>.

podpory každoročně schvaluje parlament v rámci státního rozpočtu. Podpora pro ekologické zemědělství je pro rok 2009 dle vládního Nařízení č. 79/2007 Sb., v platném znění, odstupňována a stanovena podle kultur takto: sady, vinice, chmelnice 22.774 Kč/ha, hospodaření na orné půdě 4.158 Kč/ha, pěstování zeleniny na orné půdě 15.129 Kč/ha a obhospodařování travních porostů na zemědělských pozemcích 1.904 Kč/ha. Oproti roku 2002 (viz výše) je zde vidět enormní nárůst.

Poskytování přímých podpor, podpor osy II Programu rozvoje venkova a některých podpor společné organizace trhu s vínem je podmíněno dodržováním vybraných legislativních předpisů – tzn. kontrola podmíněnosti (cross compliance)²⁷.

V roce 2009 kontrola podmíněnosti zahrnuje tři části, a to standardy dobrého zemědělského a environmentálního stavu, povinné požadavky na hospodaření a minimální požadavky pro použití hnojiv a přípravků na ochranu rostlin v rámci agroenvironmentálních opatření.

Přehled dotací, na jejichž žadatele se vztahuje povinnost plnění kontrol podmíněnosti:

- a) jednotná platba na plochu – Nařízení vlády č. 47/2007 Sb., v platném znění
- b) podpora pěstování energetických plodin – Nařízení vlády č. 80/2007 Sb., v platném znění
- c) oddělená platba za cukr – Nařízení vlády č. 45/2007 Sb., v platném znění
- d) oddělená platba za rajčata – Nařízení vlády č. 95/2008 Sb., v platném znění

V roce 2009 vykonává kontrolu podmíněnosti Státní zemědělský a intervenční fond, Česká inspekce životního prostředí, Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, Česká plemenářská inspekce a Státní rostlinolékařská správa. Kontrole podmíněnosti podléhají všichni žadatelé. Pořizuje se protokol o kontrole, který musí obsahovat podrobný a výstižný popis zjištěných skutečností s uvedením nedostatků a označení ustanovení právních předpisů, které byly porušeny. Kontrolovaný subjekt může proti protokolu o kontrole podat písemné a zdůvodněné námitky. Kontrolní organizace potom rozhoduje o námitkách, které mohou být uznány jako důvodné nebo nedůvodné. Proti rozhodnutí o námitkách není přípustný opravný prostředek a nevztahuje se na něj správní řád. Po ukončení případného řízení o námitkách kontrolní orgán vypracovává zprávu o kontrole, která se zasílá do společného informačního

²⁷ Blíže <http://www.mze.cz/Index.aspx?typ=2&ch=74&ids=2821&val=2821>.

systemu Ministerstva zemědělství. Zprávy o kontrole vyhodnotí Státní zemědělský a intervenční fond a stanoví celkovou výši podpory. Žadatelé se poté doručuje rozhodnutí o poskytnutí dotace.

Shrnutí

V České republice je právní úprava tvořena komunitárním a národním právem. Komunitární právo je součástí české legislativy ode dne vstupu ČR do Evropské unie. Národní právní úprava musí být ve shodě s úpravou komunitární, která má přednost před národním právem (vyplývá tak z Ústavy ČR). Komunitární úprava ekologického zemědělství je tvořena Nařízením Rady (ES) č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů, které stanovuje právní rámec pro všechny úrovně výroby, distribuce, kontroly a označování ekologických produktů, které mohou být nabízeny a obchodovány v EU. K tomuto Nařízení je jako prováděcí předpis vydáno Nařízení Komise (ES) č. 889/2008 a Nařízení Komise (ES) č. 1235/2008. Kromě legislativy EU pro ekologické zemědělství a ekologickou produkci musí ekologičtí zemědělci a zpracovatelé také dodržovat obecně platná pravidla pro zemědělskou produkci a zpracování zemědělských produktů. To znamená, že všeobecně platná pravidla upravující výrobu, zpracování, marketing, označování a kontrolu zemědělských produktů se vztahují také na ekologické potraviny. Národní právní úpravu ekologického zemědělství tvoří Zákon č. 242/2002 Sb. o ekologickém zemědělství, který upravuje podmínky hospodaření v systému ekologického zemědělství, dále pak certifikaci a označování bioproduktů, kontrolu a dozor nad dodržováním zákona. Výkonem kontroly a certifikace pověřilo Ministerstvo zemědělství tři organizace, a to KEZ o.p.s., ABCERT AG a BOKONT CZ, s.r.o a od dne 1.1.2010 také ÚKZÚZ. Prováděcím předpisem k tomuto Zákonu je Vyhláška Ministerstva zemědělství č. 16/2006 Sb. V ČR existuje také nadstandardní právní úprava ekologického zemědělství, která není právně závazná a není tvořena státem. Subjekty k ní přistupují na základě dobrovolnosti. Jsou jí Směrnice svazu PRO-BIO, které upravují přísnější pravidla hospodaření než požaduje komunitární i národní právní úprava, dále pak tři certifikační programy KEZ, o.p.s. Koncepční nástroje jsou nástroje politiky v oblasti ekologického zemědělství a nemají právně závazný charakter. Mezi ně patří Evropský akční plán pro ekologické potraviny a zemědělství, Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010

a Program „Ekologické zemědělství a biopotraviny“. Finanční podpora ekologického zemědělství plyne ze zdrojů EU nebo ze státních zdrojů. Zprostředkovatelem této finanční podpory je Státní zemědělský a intervenční fond, který je akreditovanou platební agenturou. Přířem poskytovaných podpor jsou přímé platby vyplácené zjednodušeným systémem, tj. na hektar obhospodařované plochy. Poskytování podpor je podmíněno dodržováním vybraných legislativních předpisů tzv. kontrolou podmíněnosti (cross compliance).

3. Právní úprava v UK

3.1. Historický vývoj

Myšlenka ekologického hnutí má v UK dlouhou historii a je spojována se jmény Albert Howard, který byl botanik a průkopník ekologického zemědělství, a Eve Balfour, která byla pedagožkou, farmářkou a průkopnicí ekologického zemědělství. Nejstarší ekologicky hospodařící podniky vznikly ve 30. letech 20. století, přestože obecným trendem bylo zavádění chemických látek v zemědělství. V té době byli ekologicky hospodařící podnikatelé označováni za filozofy, utopické socialisty a fanatiky. Průkopníci ekologického zemědělství měli jen málo společného s ekologickým zemědělstvím tak, jak jej známe dnes. Neexistovaly žádné standardy, ani žádná právní úprava.²⁸ Kniha Eve Balfour „The Living Soil“ vydaná v roce 1946 vytyčila vize, které byly přijaty ekologickým hnutím a následně byla založena Soil Association, organizace, která se nyní zabývá certifikací produktů ekologického zemědělství, vzděláváním a podporou ekologických zemědělců.²⁹

3.2. Současná právní úprava

Ekologické zemědělství v UK je upraveno:

1) komunitárním právem

Velká Británie je členským státem EU, a proto se zde primárně uplatňuje evropská legislativa. V oblasti ekologického zemědělství je, stejně jako pro ČR, tvořena těmito předpisy:

- a) Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení Nařízení (EHS) č. 2092/91
- b) Nařízení komise (ES) č. 889/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů, pokud jde o ekologickou produkci, označování a kontrolu

²⁸ Viz Bořivoj Šarapatka, Jiří Urban a kol.: Ekologické zemědělství v praxi, PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců Šumperk 2006, str.33.

²⁹ Viz <http://www.soilassociation.org/Aboutus/Whoweare/tabid/66/Default.aspx>.

- c) Nařízení Komise (ES) č. 1235/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k Nařízení Rady (ES) č. 834/2007, pokud jde o opatření pro dovoz ekologických produktů ze třetích zemí

2) národním právem

- a) Organic Products Regulations 2009 (Statutory Instrument 2009 No. 842) (Pravidla pro bioprodukty z roku 2009, právní předpis číslo 842 z roku 2009)
- b) Compendium of UK Organic Standards, September 2006 (Standardy ekologického zemědělství ze září roku 2006)

Evropská právní úprava byla popsána v kapitole 2.2 odstavci 2 až 4.

Pravidla pro bioprodukty z roku 2009, právní předpis číslo 842 z roku 2009 (Organic Products Regulations 2009, dále jen OPR) byla vydán k provedení Nařízení Rady (ES) č. 834/2007, Nařízení Komise (ES) č. 889/2008 a Nařízení Komise (ES) č. 1235/2008. Sestává se ze základních ustanovení a výkladu pojmů, dále určuje kompetentní orgány ke kontrole a certifikaci v oblasti ekologického zemědělství a obsahuje výjimky, které státy mohou učinit na základě předpisů EU v oblasti ekologického zemědělství. Stanoví požadavky na kontrolu dovozu bioprodukce ze třetích zemí, stanoví výši a způsob vybírání poplatků a označuje protiprávní činy a jejich výkon.

Standardy ekologického zemědělství ze září roku 2006 (Compendium of UK Organic Standards, September 2006) vydalo Ministerstvo životního prostředí, výživy a záležitostí venkova (Department For Environment, Food and Rural Affairs, dále jen DEFRA). Standardy byly vydány ve shodě a na základě Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 z roku 1991 a dále už nereagují na novou evropskou úpravu. Tyto standardy upravují následující oblasti:

- označování produktů (nezpracovaných, zpracovaných, vypěstovaných v době přechodu na ekologické zemědělství, produktů pocházejících minimálně ze 70% z ekologického zemědělství a krmiv)
- kontrolní systém
- dovoz ze třetích zemí
- volný pohyb zboží v rámci EU

V přílohách jsou konkretizovány požadavky na rostlinnou a živočišnou produkci, krmiva, prevenci nálezů a veterinární péči, sběr, balení, přepravu a skladování produktů, pravidla přechodu na ekologickou produkci a hnojení.

3.2.1. Pravidla ekologické produkce

Ohledně pravidel ekologické produkce platí úprava EU. UK ve Standardech ekologického zemědělství z roku 2006 tyto podmínky dále upřesňuje. Například úrodnost půdy musí být v první řadě zajišťována nebo zvyšována střídáním obdělávaných plodin, užitím statkových hnojiv nebo dodáním dalších přírodních látek popsanych v těchto Standardech.

3.2.2. Přechod na ekologické zemědělství

Ohledně přechodu na ekologické zemědělství platí podmínky dané legislativou EU. UK může uplatnit výjimky, které jsou stanoveny ve Standardech ekologického zemědělství z roku 2006. Přechodné období u rostlinné produkce může Ministerstvo zemědělství zkrátit pokud pro to existují podmínky odůvodněné zejména tím, že tyto pozemky byly již před tím v období přechodu na ekologické zemědělství (např. se změnil jen majitel) a nebo v minulosti bylo ekologicky obhospodařované, ale po nějakou dobu na nich nikdo nehospodařil, tzn. že nebyly nijak zatíženy nepovolenými látkami. Ministerstvo zemědělství může dobu přechodu pozemků na ekologické zemědělství i prodloužit vzhledem ke způsobu užívání těchto pozemků.

3.2.3. Označování výrobků ekologického zemědělství

Označování produktů může odkazovat na ekologickou produkci za podmínek splněných těmito Standardy ekologického zemědělství. Produkt může být označen jako ekologického původu, pouze pokud obsahuje nejméně 95% hmotnostních složek zemědělského původu, které pocházejí z ekologického zemědělství, a ostatní látky zemědělského původu musejí být povoleny v příloze VI těchto Standardů nebo dočasně povoleny Ministerstvem zemědělství, a dále obsahuje pouze přídatné látky, které jsou označeny jako povolené v příloze VI části A Standardů. Produkt nesměl být vystaven ionizujícímu záření, neobsahuje geneticky modifikované organismy a byl vyroben nebo dovezen subjektem, který se podrobil kontrolnímu systému podle ustanovení Standardů. Produkt může nést označení, že byl vypěstovaný v období přechodu na ekologické hospodaření jen za předpokladu, že splňuje podmínky pro označení produktu

ekologického zemědělství (popsány o odstavce výše) a dále, že přechodné období trvalo alespoň 12 měsíců před dobou sklizně a že označení produktu neuvede spotřebitele v omyl, že se jedná o produkt pocházející z ekologického zemědělství. Produkt musí obsahovat pouze jednu rostlinnou složku zemědělského původu a označení obsahuje odkaz na kontrolní organizaci, u které daný subjekt podléhá kontrole.

Označit je možné i produkt, ve kterém min. 70% hmotnostních složek pochází z ekologického zemědělství, další složky zemědělského původu jsou uvedeny v příloze VI Standardů nebo byly dočasně povoleny Ministerstvem zemědělství a odkaz na ekologickou produkci se objeví pouze ve složení produktu a pouze v přímém vztahu ke složce, která pochází z ekologického zemědělství. Dále obsahuje pouze přídatné látky, které jsou označeny jako povolené v příloze VI části A Standardů a nebyl vystaven ionizujícímu záření, neobsahuje geneticky modifikované organismy a byl vyroben nebo dovezen subjektem, který se podrobil inspekčnímu systému podle ustanovení 8 a 9 Standardů.

3.2.4. Kontrola a certifikace v ekologickém zemědělství

Pro kontrolu a certifikaci platí primárně úprava EU. Dozor nad dodržováním právních předpisů v oblasti ekologického zemědělství v UK vykonává Ministerstvo zemědělství, které pověřilo výkonem kontroly a certifikace tyto organizace:

- UK 2 Organic Farmers & Growers
- UK 3 Scottish Organic Producers Association
- UK 4 Organic Food Federation
- UK 5 Soil Association Certification Ltd
- UK 6 BioDynamic Agricultural Association
- UK 7 Irish Organic Farmers and Growers Association Ltd
- Food Certification (Scotland) Ltd
- UK 9 Organic Trust Ltd
- UK10 CMi Certification
- UK 13 Quality Welsh Food Certification Ltd
- UK 15 Asisco Ltd

Velká Británie v OPR využívá možnosti dané Nařízením Rady (ES) č. 834/2007 v článku 28 odst. 2, že dodržování kontrolního systému se ve Velké Británii nevztahuje

na hospodářské subjekty, které prodávají produkty přímo konečnému spotřebiteli nebo uživateli (za podmínky, že je neprodukují, nepřipravují ani neskladují jinak než ve spojení s místem prodeje nebo nedovážejí tyto produkty z třetí země, a ani tyto činnosti nezadávají třetí straně).

OPR dále stanoví podmínky pro výkon kontrol subjektů podnikajících s produkty ekologického zemědělství (např. pravidla pro odběr kontrolních vzorků bioproduktů, právo přístupu do prostor subjektů za účelem kontroly atd.) Další podmínky upravují Standardy.

3.2.5. Obchod s třetími zeměmi

Pro obchod s třetími zeměmi platí primárně úprava EU. OPR stanoví požadavky na kontrolu při dovozu ekologických produktů ze třetích zemí. Je zde povinnost předběžného oznámení o dovozu, možnost zakázat manipulaci se zásilkou, jestliže je zde podezření, že nesplňuje podmínky pro bioprodukcí.

Ministerstvo zemědělství může dále udělit svolení k dovozu ekologicky vyprodukovaných výrobků dalším subjektům ze třetích zemí a to vždy na jeden rok.

3.3. Nadstandardní právní úprava

Jsou jí Standardy Soil Association největší organizace v UK zabývající se ekologickým zemědělstvím. Více než 80% produktů pocházejících z UK na sobě nosí logo této organizace, splňují tedy Standardy Soil Association. Dříve tyto Standardy upravovaly výhradně oblast ekologického zemědělství, ale dnes upravují i oblast textilní, produkci dřeva a kosmetické výrobky. Standardy Soil Association jsou v souladu s evropskou legislativou upravující ekologické zemědělství a také se Standardy ekologického zemědělství vydanými DEFRA. V mnoha ohledech jsou přísnější, což se týká zejména drůbeže, prasat, skotu, plodin a ochrany přírody. Tyto Standardy upravují také oblasti, které evropská legislativa nechala bez povšimnutí, jako je zpracování textilií a kosmetiky.³⁰

Standardy Soil Association obsahují:

- standardy pro výrobce – podmínky certifikačního procesu pro rostlinnou a živočišnou produkci

³⁰ Viz <http://www.soilassociation.org/Certification/Standards/tabid/353/Default.aspx>.

- standardy pro zpracovatele – požadavky certifikačního procesu a zpracování, podmínky spojené s dodáním produktu od zemědělce ke spotřebiteli (porážka zvířat, veřejné stravování, kosmetika, textilie, hedvábí, vlna a kožešiny)
- příloha 1 – výjimky
- příloha 2 – rovnocennost produktů z jiných zemí splňující Standardy Soil Association

3.4. Koncepční nástroje

Akční plán pro rozvoj ekologického zemědělství a biopotravin pro Anglii z června 2002 (Action Plan to develop organic farming and food for England in July 2002), vydaný DEFRA, si dává za úkol zvýšit produkci biopotravin a podporovat domácí výrobce, aby měli alespoň 70% účast na domácím trhu s biovýrobky, zlepšit důvěru spotřebitelů v bioprodukcii a zpřístupnit dostatek informací a zlepšit spolupráci na všech článcích výrobního řetězce biopotravin (tj. od vypěstování až po dodání spotřebiteli).

3.5. Finanční podpora

Finanční podpora byla poskytována ekologicky hospodařícím podnikatelům od roku 1994 v programech Organic Farming Scheme (Program pro ekologické zemědělství), Countryside Stewardship Scheme (Plán péče o krajinu) a Environmentally Sensitive Scheme (Plán ohleduplnosti vůči životnímu prostředí). V současné době fungují programy:

- Entry Level Stewardship³¹ (Základní program péče) se zaměřuje na podporu ekologicky hospodařících zemědělců v oblasti ochrany životního prostředí. Cílem tohoto programu je ochrana biodiverzity, ochrana a zlepšení charakteru krajiny (zejména zachování mezí), zlepšení informovanosti veřejnosti o venkově a ochrana vody a půdy před erozí.
- Higher Level Stewardship³² (Pokročilý program péče) se zaměřuje na podporu a zachování oblastí a zlepšení stavu životního prostředí v dané oblasti. Příkladem může být hospodaření v národních parcích.

³¹ Blíže <http://www.naturalengland.gov.uk/ourwork/farming/funding/es/els/default.aspx>.

³² Blíže <http://www.naturalengland.gov.uk/ourwork/farming/funding/es/hls/default.aspx>.

Dále mohou ekologicky hospodařící podnikatelé obdobně žádat o podporu z programů EU, jak bylo popsáno v bodě 2.5.1. (Podpora na úrovni EU).

Shrnutí

Velká Británie je jedním z členských států EU, uplatňuje se zde primárně evropská legislativa. Národní právní úprava ekologického zemědělství je tvořena Organic Product Regulations 2009 (Pravidla pro bioprodukty z roku 2009). Tento právní předpis byl vydán k provedení komunitárního práva v oblasti ekologického zemědělství a Compendium of UK Organic Standards, September 2006 (Standardy ekologického zemědělství z roku 2006), které upravují označování produktů, kontrolní systém, dovoz ze třetích zemí a volný pohyb zboží v rámci EU. Nadstandardní právní úpravu tvoří Standardy Soil Association. Organizace uvádí, že jejím logem je v UK označeno více než 80% produktů pocházejících z ekologického zemědělství. Standardy také upravují oblasti textilní, produkce dřeva a kosmetických výrobků. Strategickým dokumentem v oblasti ekologického zemědělství v UK je Action Plan to develop organic farming and food for England in July 2002 (Akční plán pro rozvoj ekologického zemědělství a biopotravin pro Anglii z června 2002), který si mimo jiné klade za cíl zvýšit produkci biopotravin a podporovat domácí výrobce.

Finanční podpora plynoucí ekologickému zemědělství je poskytována ze zdrojů EU nebo ze státních zdrojů. Státní finanční podpora je v UK poskytována prostřednictvím programů Entry Level Stewardship (Základní program péče) a Higher Level Stewardship (Pokročilý program péče). Tyto dva programy jsou zaměřeny na podporu ekologického zemědělství z hlediska péče o životní prostředí.

4. Právní úprava v USA

4.1. Historický vývoj

Ekologické zemědělství (v USA se pro něj užívá termín „organic farming“) a jeho počátky v USA jsou spjaty se jménem Rodale. Jerome Irving Rodale, jeden z prvních zastánců ekologického zemědělství v USA, v roce 1942 začal vydávat časopis *Organic farming and gardening*, ve kterém svým čtenářům předkládal myšlenky, jak vypěstovat plodiny bez použití chemikálií. Po té, co J.I. Rodale zemřel, pokračoval v šíření jeho myšlenek syn Robert, který stanul v čele firmy publikující časopisy o ekologickém zemědělství, zdravém životním stylu, zahrádkářství apod.³³

Znečištění vod v důsledku hnojení a užívání pesticidů a dvě energetické krize v 70. letech 20. století měly za následek, že farmáři přestali užívat chemizace v zemědělství v tak hojné míře. Obavy z důsledků používání pesticidů se staly počátkem pro právní regulaci jejich užívání a také stály za vznikem poptávky ze strany spotřebitelů po zemědělské produkci zbavené chemických látek. Jak rostl trh s ekologicky nezávadnými potravinami, bylo potřeba, aby na to reagovala právní úprava a vznikly standardy a podmínky certifikace produktů. V roce 1972 stál za souborem právně nezávazných standardů pro ekologické zemědělství a certifikačním programem právě Rodale. Ke konci 70. let 20. století se již začíná objevovat právní úprava ekologického zemědělství v některých ze států USA. V roce 1980 představil Robert Parendick, přírodovědec z Washington State University, svoji zprávu a doporučení v oblasti ekologického zemědělství (*Report and Recommendations on Organic Farming*). V roce 1990 přijal kongres USA Zákon upravující produkci biopotravin (*Organic Foods Production Act*). V roce 1992 Ministerstvo zemědělství (USDA – United States Department of Agriculture) vydalo národní program týkající se ekologického zemědělství (NOP – National Organic Program).³⁴ V současné době vývoj ekologického zemědělství v USA je dle vyjádření Ministerstva zemědělství: *“Organic products have shifted from being a lifestyle choice for a small share of consumers to being consumed at least occasionally by a majority of Americans.”*³⁵ (Překlad:

³³ Blíže <http://www.rodaleinc.com/about-us/brief-history>.

³⁴ Blíže Brian Baker from University of California: Brief History of Organic Farming and the National Organic Program, <http://www.sarep.ucdavis.edu/Organic/complianceguide/intro2.pdf>.

³⁵ Viz <http://www.foodnavigator-usa.com/Product-Categories/Cereals-and-bakery-preparations/Organic-foods-are-now-mainstream-says-USDA>.

Bioprodukty se přesunuly od životního stylu malé skupiny spotřebitelů k minimálně občasnému jídelníčku většiny obyvatel USA.)

4.2. Současná právní úprava

V USA mají jednotlivé státy federace významnou pravomoc odděleně a nezávisle na federální vládě. V jednotlivých státech USA se přístup k problematice ekologického zemědělství liší. Z důvodů rozsahu této práce se zaměřím pouze na federální legislativu, kterou v oblasti ekologického zemědělství tvoří:

- a) The 2008 Farm Bill (zákon o zemědělství)
- b) The Organic Foods Production Act of 1990 (zákon upravující produkci biopotravin z roku 1990)
- c) The National Organic Program of 2002 (národní program týkající se ekologického zemědělství z roku 2002, dále jen NOP)
- d) National Standards on Organic Agricultural Production and Handling (národní standardy pro produkci ekologického zemědělství a zacházení³⁶ s bioprodukty, dále jen standardy ekologického zemědělství)

Do zákona o zemědělství z roku 2008 (The 2008 Farm Bill) byla včleněna pokročilá úprava ekologického zemědělství, na které se podílela Organic Farming Research Foundation (Nadace pro výzkum ekologického zemědělství). Přehled významných novinek v tomto zákoně je uveden na následujících řádcích. Jednou z nich je Organic agriculture research and extension initiative³⁷ (Program na výzkum ekologického zemědělství), ve kterém lze získat dotace na vzdělávání v ekologickém zemědělství. Nabízí výrazné částky, které ročně budou plynout jako mandatorní výdaj z federálního rozpočtu. Mezi další novinky patří zvýšení podpory pro instituty zabývající se shromažďováním a analýzou dat z oblasti ekologického zemědělství (tato podpora se stává mandatorním výdajem federálního rozpočtu). Dále byla znovu obnovena výplata náhrady nákladů spojená s označováním bioproduktů, která zvláště pomůže drobným farmářům. Zákon zavádí rovnost mezi podnikateli v zemědělství a ekozemědělci, kteří dříve dostávali přírážku 5% k pojištění proti ztrátám na úrodě. Nově byla upravena podpora přechodu na ekologické zemědělství a spolupráce a koordinace činností směřujících k ochraně životního prostředí mezi National Organic

³⁶ Zacházením s bioprodukty se myslí jejich prodej, zpracování nebo balení.

³⁷ Bližší informace o programu na http://www.csrees.usda.gov/funding/rfas/pdfs/10_orei.pdf.

Program (Národní program ekologického zemědělství) a Conservation Security Program³⁸ (Programem zabezpečení ochrany přírody), jejíž výsledkem by mělo být zjednodušení pravidel pro dosažení finanční a technické pomoci, která je z Programu zabezpečení ochrany přírody poskytována. Zákon, oproti předešlé právní úpravě, zvýhodňuje půjčky v oblasti ochrany přírody ve prospěch zemědělců, kteří se rozhodnou přejít na ekologický systém hospodaření ve svých podnicích.³⁹

V zákoně upravujícím produkci biopotravin z roku 1990 (The Organic Foods Production Act of 1990) byla zakotvena povinnost pro Ministerstvo zemědělství (USDA) zpracovat národní standardy pro ekologickou produkci, aby bylo spotřebitelům garantováno, že se v rámci USA produkty označené jako bio (organic) posuzují podle jednotných standardů. Před přijetím tohoto zákona existovalo ve státech federace množství soukromých i státních agentur, které zajišťovaly certifikaci produktů ekologického zemědělství. Nicméně ve standardech, které tyto produkty musely splňovat, neexistovala jednotnost, a tak v každém státě (mnohdy i v jednom státě s více agenturami) značka organic znamenala de facto něco jiného. Národní standardy pro ekologickou produkci byly vyžadovány jak ze strany spotřebitelů, tak i výrobců, aby odstranily nejednotnost a chránily proti chybnému označování a podvodům.

Tento zákon zřídil 15-ti členný panel (National Organic Standard Board, dále jen NOSB) jako pomocný orgán pro vytvoření jednotných federálních pravidel pro ekologickou produkci.

Národní program týkající se ekologického zemědělství z roku 2002 (The National Organic Program of 2002) byl založen zákonem upravujícím produkci biopotravin z roku 1990 (The Organic Foods Production Act of 1990) za účelem vytvoření standardů pro ekologické zemědělství a zřízení povinné certifikace produktů ekologického zemědělství. NOP je spravovaný státními a soukromými organizacemi, které určuje federální vláda. Ministerstvo zemědělství (USDA) plní úlohu dozoru nad dodržováním NOP. Tento program byl zpočátku financován z federálních zdrojů a nyní z poplatků, které povinně platí certifikační agentury.

Národní standardy pro produkci ekologického zemědělství a zacházení s bioprodukty (National Standards on Organic Agricultural Production and Handling)

³⁸ Více na <http://www.nrcs.usda.gov/Programs/CSP/> Conservation Stewardship Program. Jedná se o dobrovolný plán finanční a technické pomoci za účelem zlepšení stavu půdy, vody, ovzduší, energie, rostlin a živočichů.

³⁹ Srovnej http://ofrf.org/policy/federal_legislation/farm_bill/080520_update.pdf.

byly vydány Ministerstvem zemědělství (USDA) dne 21. prosince 2000. Jsou vytvořeny tak, aby pokryly široké spektrum činností v ekologickém zemědělství, produkcí počínaje a dodáním spotřebiteli konče. Tyto Standardy vyžadují, stejně tak jako zákon upravující produkci biopotravin z roku 1990, aby zemědělské produkty pocházející z ekologického zemědělství byly označeny státní nebo soukromou agenturou, která byla akreditována Ministerstvem zemědělství (USDA).

4.2.1. Pravidla ekologické produkce

Podmínky pro ekologickou produkci jsou obsaženy v zákoně upravujícím produkci biopotravin z roku 1990. Tento zákon upravuje minimum podmínek pro ekologickou produkci, ale zároveň také umožňuje státům, aby uplatňovaly přísnější pravidla této ekologické produkce, ale jen za podmínek, že budou schváleny Ministerstvem zemědělství (USDA) a nebudou diskriminační vůči ostatním státům federace. V ekologickém systému produkce se nesmějí používat zakázané látky, úrodnost půdy se zabezpečuje přirozenými cestami jako je střídání plodin, hnojení hnojivy, která pocházejí ze stejného podniku a jsou přírodního původu nebo takovými, která jsou na seznamu povolených látek. Předně má být užíváno ekologického osiva, pokud existuje. Za jistých podmínek může být použito i osivo nepocházející z ekologické produkce. Je zakázáno používání GMO, odpadních vod a ionizujícího záření. Zvířata chovaná v ekologickém systému produkce nesmějí být krmena jinými než ekologickými krmivy kromě povolených vitaminových a minerálních doplňků. Nesmějí jim být podávány v žádném případě růstové hormony a ani preventivně podávána antibiotika. Zvířata musejí mít přístup ven na pastvu.

4.2.2. Přejít na ekologické zemědělství

Ten, kdo hodlá podnikat v ekologickém zemědělství musí předložit plán ekologického hospodaření (organic plan) certifikační organizaci, která tento plán musí schválit. Následně se počíná přechodné období, ve kterém musí ekologický zemědělec hospodařit tak, aby splňoval podmínky ekologické produkce. Přechodné období je v USA tříleté bez výjimek.

4.2.3. Označování produktů ekologického zemědělství⁴⁰

Bioprodukty se označují na základě ustanovení zákona upravujícího produkci biopotravin z roku 1990 a Národního programu týkajícího se ekologického zemědělství. Všechny produkty, které jsou označeny logem organic musejí splňovat podmínky ekologické produkce.

Produkt může být označen jako „100 % organic“ (100 % bio), což znamená, že všechny jeho složky kromě vody a soli musí být ekologického původu.

Produkt může být označen jako „organic“ (bio) a to za předpokladu, že nejméně 95 % všech jeho hmotnostních složek zemědělského původu je z ekologické produkce a ostatní složky nezemědělského původu jsou na seznamu povolených látek a nejsou jinak dostupné v ekologické produkci.

Produkt může být označen „made with organic“ (vyrobeno za použití bio), kdy minimálně 70% hmotnostních složek bioproduktu pochází z ekologického zemědělství.

Pokud produkt obsahuje méně než 70 % hmotnostních jeho složek pocházejících z ekologického zemědělství, může být uvedeno v seznamu složek, které z nich jsou ekologické.

Nestátní organizace sdružující ekologické zemědělce mohou k oficiálnímu označení „USDA organic“ připojit svoje označení, že produkt splňuje jejich standardy. Toto označení však není nadřazené federálnímu „USDA organic“.

Od dne 21. října 2002 všechny produkty, které se dostaly na trh USA a prodávají se jako organic, musí splňovat podmínky dané federální právní úpravou a musí být označeny „USDA organic“.

4.2.4. Kontrola a certifikace

Požadavky na certifikační organizace stanoví zákon upravující produkci biopotravin z roku 1990. Subjektem, který poskytuje certifikaci může být buď guvernér jednotlivého státu v rámci USA nebo Ministrem zemědělství pověřená soukromá organizace. V USA působí celkem 100 certifikačních organizací, 56 z nich je amerických, zbylých 44 je zahraničních. Například ve státě California jich působí 12. Produkty, které jsou označeny jako organic mohou pocházet pouze z těch podniků, které byly certifikovány některou z certifikačních organizací. Certifikační organizace

⁴⁰ Viz <http://www.ams.usda.gov/AMSV1.0/getfile?dDocName=STELDEV3004446&acct=nopgeninfo>.

provádějí prostřednictvím inspektorů pravidelné každoroční kontroly přímo v podnicích a dále pravidelné kontroly toho, zda produkty označené jako organic splňují všechny podmínky pro toto označení. Zákon nestanoví, jak pravidelné by tyto kontroly měly být. Po té, co je kontrola provedena, zašle inspektor kontrolní zprávu certifikační organizaci a ta o tom podá zprávu Ministerstvu zemědělství. Ke každému označenému výrobku je připojen kód certifikační organizace, která schválí označovat produkty daného podniku jako pocházející z ekologického zemědělství.⁴¹

4.2.5. Obchod s třetími zeměmi

Zákon upravující produkci biopotravin z roku 1990 stanoví, že dovezené zemědělské produkty se mohou dostat na trh USA za podmínky, že je ministr zemědělství schválí v souladu s pravidly národního programu týkajícího se ekologického zemědělství, který poskytuje záruku toho, že produkt splňuje minimální požadavky stanovené v USA na bioprodukty. USA a Kanada mají dohodu o vzájemnosti ve věcech uznávání bioproduktů.⁴² Dále pak mají USA s Dánskem, Indií, Izraelem, Japonskem, Novým Zélandem a UK dohodu o tom, že dohodnuté certifikační organizace v těchto zemích mohou za splnění požadavků pro bioprodukcii v USA označovat logem USDA organic produkty, které pak budou exportovány na trh USA. S UK je tato dohoda v účinnosti od 6. prosince 2002.

4.3. Nadstandardní právní úprava

V USA je velký počet organizací zabývajících se ekologickým zemědělstvím a mnoho z nich působí i mimo USA.

4.3.1. Organic Trade Association (Sdružení obchodních společností v oboru ekologického zemědělství, dále jen OTA)

OTA je vedoucím sdružením obchodních společností v oboru ekologického zemědělství v USA, Kanadě a Mexiku. Má více jak 1600 členů včetně pěstitelů, zpracovatelů, speditérů, maloobchodníků a certifikačních organizací. OTA vydalo American Organic Standards.

⁴¹ Blíže http://attra.ncat.org/attra-pub/organic_certification.html.

⁴² Blíže

http://www.usda.gov/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_1RD?printable=true&contentidonly=true&contentid=2009/06/0212.xml.

Pro ekologickou produkci vláken platí standardy Post Harvest Handling, Processing, Record Keeping, & Labeling⁴³ (nakládání po sklizni, zpracování, uchovávání údajů a označování dále jen AOSF). Přistoupení k těmto standardům je dobrovolné. Obsahují-li produkt 100% vláken pocházejících z ekologického zemědělství a je ekologicky zpracovaný dle standardů AOSF, může být označen „100% organic“. Pokud je produkt označen „made with organic eg.cotton“, 70% vláken tohoto výrobku je vyrobeno a zpracováno ekologicky a podle standardů AOSF. Český překlad zní „vyrobena za použití bio např. bavlny.“

4.3.2. National Sanitation Foundation International (Národní zdravotnická nadace, dále jen NSF International)

NSF International je nezisková nevládní organizace založená v roce 1944 v USA. Zabývá se vývojem standardů, certifikací výrobků, vzděláním, ochranou životního prostředí a řešením krizových situací. Standardy, které vyvine, jsou schvalovány American National Standards Institute (americký národní institut pro standardy, ANSI), což je nezisková organizace, která spravuje a koordinuje dobrovolnou standardizaci.⁴⁴

Počátkem roku 2009 byl jako ANSI přijat standard Made with Organic Personal Care Products (NSF/ANSI 305), který se týká kosmetiky. Tento standard byl vytvořen spoluprací mezi výrobcí biokosmetiky, obchodními sdruženími, úředníky a prodejci biokosmetiky. NSF/ANSI 305 je prvním a jediným americkým národním standardem, který umožňuje označovat kosmetiku, která obsahuje složky pocházející z ekologické produkce. Dovoluje užívat označení „made with organic“ (vyrobena za použití bio), jestliže nejméně 70% hmotnostních složek výrobku pochází z ekologického zemědělství a splňuje všechny požadavky tohoto standardu na užití látky a zpracování.⁴⁵

4.4. Federální podpora

V USA existuje velké množství federálních programů⁴⁶, které jsem pro zjednodušení rozčlenil do tří oblastí. Některé programy však pokrývají i více oblastí zároveň:

⁴³ Blíže: <http://www.ota.com/pics/documents/OTAFiberStandard.pdf>.

⁴⁴ Blíže http://www.nsf.org/business/about_NSF.

⁴⁵ Viz <http://www.giftsanddec.com/article/CA6638585.html?industryid=47343>.

⁴⁶ Blíže <http://attra.ncat.org/guide/index.html>, seznam těchto programů, mnou dále jmenovaných, není vyčerpávající.

- 1) programy na podporu ekologického zemědělství ve smyslu pozitivního dopadu na ochranu přírody, lesnictví a sociální rozvoj
- 2) programy na podporu ekologického zemědělství ve smyslu ekonomického prosazení se na trhu
- 3) programy na osvětu ekologického zemědělství a pro podporu vědy a výzkumu

Seznam těchto programů je uveden v Příloze 3.

Z důvodu stanoveného omezení rozsahu této práce se blíže zmíním pouze o programu National Organic Certification Cost-Share Program. Všechny státy USA mohou požádat o finanční podporu z National Organic Certification Cost-Share Funds⁴⁷ (velmi volně přeloženo jako národní fondy pro sdílení nákladů ekologického hospodaření). Čerpání z těchto fondů je určeno pro státy USA, které takto mohou podporovat osoby podnikající v ekologickém zemědělství, které jsou certifikovány v Národním programu pro ekologické zemědělství (NOP). Tento program byl schválen ve Food, Conservation and Energy Act of 2008 (zákon o potravinách, ochraně životního prostředí a energii z roku 2008)

Shrnutí

USA je federativní stát a jednotlivé státy této federace mají významnou pravomoc odděleně a nezávisle na federální vládě, a proto se právní úprava v jednotlivých státech federací liší. Federální legislativu upravující ekologické zemědělství tvoří The 2008 Farm Bill (zákon o zemědělství z roku 2008), The Organic Foods Production Act of 1990 (zákon upravující produkci biopotravin z roku 1990), The National Organic Program of 2002 (národní program týkající se ekologického zemědělství z roku 2002) a National Standards on Organic Agricultural Production and Handling (národní standardy pro produkci ekologického zemědělství a zacházení s bioprodukty). Nadstandardní právní úpravou jsou v USA American Organic Standards Fiber: Post Harvest Handling, Processing, Record Keeping & Labeling (Americké standardy ekologické produkce vláken: nakládání po sklizni, zpracování, uchovávání údajů

⁴⁷ Více na

<http://www.ams.usda.gov/AMSV1.0/getfile?dDocName=STELPRDC5072481&acct=noprulemaking>.

a označování) vydané Organic Trade Association a NSF/ANSI 305: Made with Organic Personal Care Products vydaný organizací NSF International. Finanční podporu pro ekologické zemědělství z federálních programů lze rozdělit do oblastí podle toho, jestli je poskytována ve smyslu pozitivního dopadu ekologického zemědělství na ochranu životního prostředí, nebo jako pomoc pro ekologické zemědělce, aby se prosadili na trhu, nebo je poskytována na osvětlu ekologického zemědělství a podporu vědy a výzkumu. Právní úprava ekologického zemědělství USA je na vysoké úrovni a pro ekologické zemědělce v USA znamená více podpory (vzdělání i finanční) prostřednictvím velkého množství specifických programů než v UK a ČR.

5. Srovnání právní úpravy ČR, USA a UK

Vývoj v oblasti ekologického zemědělství začal dříve v UK i USA než v ČR. Mám za to, že v době, kdy u nás neexistovalo soukromé podnikání a hospodařily zde pouze státní podniky po vzoru SSSR a veškerá zemědělská výroba byla kolektivizována, nebyla „správná doba“ pro to, aby se začalo rozvíjet ekologické zemědělství. V devadesátých letech minulého století se v ČR po pádu komunismu, kdy do země přišla svoboda, začaly šířit pokrokové myšlenky hnutí ekologického zemědělství ze západu, což do té doby nebylo myslitelné. V UK se ekologické zemědělství rozvíjelo s vytyčením vize v knize Eve Balfour „The Living Soil“ a následnou podporou a usilovnou prací organizace Soil Association. V USA se hlavním popudem pro rozvoj ekologického zemědělství stala obava lidí z používání chemikálií a energetická krize.

V ČR je právní úprava tvořena komunitárním a národním právem stejně jako v UK. Komunitární právo je součástí legislativy ČR a UK ode dne přístupu těchto států k Evropskému společenství. Národní právní úprava musí být ve shodě s úpravou komunitární, která má přednost před národním právem. Členské státy EU jsou však suverénní a každý stát může žádat výjimky. Právní úprava ČR a UK bude totožná a bude se lišit pouze do té míry, kolik si státy vymínily výjimek a nakolik EU „dovolila“, aby si členské státy nějaké instituty upravily odlišně. USA, které jsou federálním státem, je federální úprava nadřazená úpravám jednotlivých států a žádat výjimky zde proto není možné. V USA je jednodušší legislativní systém než v EU z toho hlediska, že se používá pouze jeden jazyk a jsou zde podobná kulturní východiska.

V základních otázkách jsou právní úpravy ekologického zemědělství všech tří států velmi podobné. Myslím si, že to je velmi pochopitelné jak z hlediska mezinárodního obchodu tak i z hlediska toho, že ekozemědělci, producenti, zpracovatelé, obchodníci a další subjekty včetně vzdělávacích institucí a certifikačních organizací jsou celosvětově organizovaní v IFOAM. Ekologické zemědělství se vyvíjí na celosvětové úrovni a směřuje k naplnění společného cíle, a to šetrnému využívání přírodních zdrojů, produkci zdraví nezávadných potravin a trvale udržitelnému stavu životního prostředí. Proto je ve všech třech zemích zakázáno užívání průmyslových hnojiv, pesticidů a dalších podpurných chemických látek, GMO a ionizující zařízení.

V USA platí nad to absolutní zákaz používání odpadních vod v ekologickém zemědělství. V ČR a UK je používání odpadních vod zakázáno za předpokladu, že obsahují nepovolené látky pro užití v ekologickém zemědělství. Shoda je v tom, že certifikace bioproduktů je prováděna nezávislými organizacemi, které jsou odlišné od producenta či ekozemědělce. Tím je zajištěna důvěryhodnost takto označených produktů a minimalizované riziko podvodů a klamání spotřebitelů. Taktéž je nastaven podobný kontrolní systém, a to zejména podmínky akreditace kontrolní organizace, požadavky na kontrolující osobu (praxe v oboru, vzdělání, střet zájmů), povinnost provádět každoroční kontrolu u ekologicky hospodařících subjektů a data z kontrol poskytovat ministerstvu zemědělství. Všechny právní úpravy se shodují v tom, že ústředním orgánem pro dohled nad ekologickým zemědělstvím je ministerstvo zemědělství (Ministerstvo zemědělství ČR, Department of Environment, Food and Rural Affairs UK a United States Department of Agriculture).

Existuje shoda v obecných otázkách co do podmínek přechodu konvenčního zemědělství na ekologické. Úprava ČR a UK se však od úpravy USA liší tím, že přechodné období je zde kratší a jsou zde výjimky. V USA je přechodné období tříleté bez výjimek. V ČR a UK je přechodné období dvouleté na orné půdě, travních porostech, u víceletých píceňin a chovu ryb, a tříleté u sadů, vinic a chmelnic. V článku 22 Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 se stanoví, kdy lze použít výjimky z pravidel produkce uvedených v kapitolách 1 až 4 (obecná pravidla produkce, zemědělská produkce, produkce zpracovaného krmiva a produkce zpracovaných potravin). Výjimku může udělit Komise EU. Například se jedná o situaci, kdy se ekologický zemědělec potýká s podnebnými, zeměpisnými nebo strukturálními omezeními, a je to nezbytné z hlediska zahájení či zachování ekologické produkce.

Americký zákon upravující produkci biopotravin z roku 1990 stanovuje požadavky na tuto produkci, pokud se na jedné farmě provozuje současně ekologické a konvenční zemědělství. Těmito požadavky je fyzické oddělení pozemků, kde se hospodaří ekologicky, od ostatních, za použití tzv. buffer zone (ochranného pásma), a nesmí dojít k jejich záměně. Česká právní úprava v zákoně o ekologickém zemědělství z roku 2000 v § 4 odstavci 1 stanoví, že jakákoliv souběžná produkce bioproduktů a produktů pocházejících z konvenčního zemědělství je zakázána. Česká právní úprava je v tomto přísnější než úprava UK, kde je za podmínek ustanovení čl. 40 Nařízení Komise (ES) č. 889/2008, možná produkce ekologická i konvenční souběžně na jednom

místě za jistých podmínek stanovených v tomto Nařízení. Myslím si, že česká úprava je v tomto zbytečně přísná a že pokud lze zajistit oddělení produkce jinými způsoby jako důslednou evidencí a kontrolou, než omezením souběžné produkce, bylo by lépe užít tohoto postupu. V konečném důsledku by to přineslo méně omezení pro ekologické podnikatele.

Omezení hnojení je v ČR stejně jako UK založeno na množství omezení, zatímco v USA na časovém omezení. V USA se nesmí hnojit v průběhu 120-ti denního období sklizně. V ČR a UK se upřednostňuje použití hnojiva pocházejícího přímo z ekologického podniku a je omezeno jednotkou množství na jednotku plochy (170 kg dusíku jako statkového hnojiva na hektar za rok)⁴⁸.

Požadavky na označování bioproduktů jsou v právní úpravě všech tří srovnávaných zemí podobné a věnuje se jim patřičná pozornost. Označení bio (české) nebo organic (americké a britské) se používají, jestliže alespoň 95% hmotnostních složek zemědělského původu je z ekologického zemědělství. V USA se dále používá označení „made with organic“ (vyrobeno za použití bio), kdy minimálně 70% hmotnostních složek zemědělského původu bioproduktu pochází z ekologického zemědělství. Právní úprava ČR a UK toto ani jiné podobné označení nepoužívá. V UK je možné označit produkt, kde minimálně 70 % hmotnostních složek zemědělského původu je bio a to pouze v seznamu složek. Produkt, který má méně než 70 % těchto složek bio není možné označit s odkazem na ekologickou produkci vůbec. V ČR lze produkt, který má méně než 95 % hmotnostních složek z ekologického zemědělství, označit odkazem na ekologický způsob produkce pouze v seznamu složek. To připouští i úprava USA, neužije-li se jiného výše zmíněného označení. Právní úprava ČR a UK na základě předpisů EU dovoluje označovat produkty rostlinného původu jako „produkt z přechodného období“⁴⁹, právní úprava USA to nedovoluje, a proto produkty z období přechodu nelze označovat žádnými znaky, které by měly souvislost s ekologickým systémem produkce.

V USA narozdíl od právní úpravy ČR a UK ekozemědělec, který ročně prodá bioprodukty v hodnotě méně než 5.000 dolarů (zhruba 80.000 Kč) nepodléhá certifikaci a nemusí zpracovávat plán ekologického hospodaření. Nicméně musí dodržovat všechna pravidla ekologické produkce, aby mohl svůj produkt označit jako organic.

⁴⁸ Srovnej čl. 3 Nařízení Komise (ES) č. 889/2008.

⁴⁹ Viz čl. 62 Nařízení Komise (ES) 889/2008.

Právní úprava UK a ČR se liší v těch oblastech, které EU ponechává na národní úpravě jednotlivých členských zemí. Dále se liší nadstandardní právní úpravou, která však subjekty zavazuje na základě dobrovolnosti. Kdyby byly národní úpravou zpřísněny podmínky tak, jak to činí nadstandardní právní úprava, mohlo by docházet k nežádoucím stavům jako je omezení volného pohybu zboží. Členskému státu je umožněno zachovávat a zavádět přísnější opatření jen za předpokladu, že jsou slučitelná se Smlouvou o založení Evropského společenství (dále jen „SES“), konkrétně např. články 28 až 30 SES upravující zákaz množstevních omezení mezi členskými státy, část třetí, hlava druhá SES upravující zemědělství a zejména čl. 34 odst. 2 SES zakazující jakoukoliv diskriminaci mezi výrobci uvnitř Společenství. Taktéž ochrana spotřebitele podle hlavy XIV SES, kdy je umožněno členskému státu zachovávat či zavádět přísnější ochranná opatření, a to za předpokladu, že takováto opatření jsou slučitelná s SES. Článek 34 odst. 2 Nařízení Rady ES č.834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů rovněž stanoví, že členské státy mohou na svém území uplatňovat přísnější pravidla pro ekologickou produkci, ale jen za předpokladu, že se tato pravidla vztahují rovněž na konvenční produkci a jsou v souladu s právem EU a neomezují hospodářskou soutěž na úkor jiného členského státu.

Úprava UK narozdíl od české obsahuje institut Advance Notification (institut předběžného oznámení). Jedná se o to, že osoba, která hodlá dodat na trh produkt pocházející ze třetí země, je povinna o tom písemně vyrozumět kompetentní orgán nejméně 6 hodin předem, jestliže se jedná o leteckou dopravu, nebo 24 hodin předem, jedná-li se o jiný způsob dopravy. V české právní úpravě je kontrola dovozu upravena Zákonem č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích, a Vyhláškou č. 113/2005 Sb., o způsobu označování potravin a tabákových výrobků. Institut předběžného oznámení se v ČR nevyskytuje. V právní úpravě USA jsem v dostupných pramenech žádný institut předběžného oznámení nenalezl.

Shrnutí

Právní úpravy ekologického zemědělství se v podstatných náležitostech shodují mezi ČR, UK i USA. Za podstatné náležitosti považuji pravidla produkce, označování a systém kontroly a certifikace. Každý ze tří států zastupuje nějaká organizace v IFOAM, která má vůdčí roli v hnutí ekologického zemědělství. Liší se legislativním procesem, délkou přechodného období, pravidly pro hnojení, pravidly pro souběžnou produkci a výhodami pro drobné ekozemědělce. Drobné

odchyly jsou také ve specifickém označování produkce z přechodného období a produkce, kde je procentuální zastoupení hmotnostních složek zemědělského původu ekologické produkce menší než 95 %.

6. Judikatura v oblasti ekologického zemědělství

6.1. Rozsudek soudního dvora ve věci C-135/03, Komise Evropských společenství proti Španělskému království

Komise podala žalobu proti Španělskému království, které ve svém vnitrostátním právu užívá označení bio pro označení produktů, které nebyly získány ekologickou metodou produkce. Podle Komise se tak chová v rozporu s Nařízením Rady (EHS) č. 2092/91, o ekologickém zemědělství a k němu se vztahujícím označování zemědělských produktů a potravin, aniž by přijalo opatření, které by zabránilo uvádění spotřebitelů v omyl. Na území autonomní oblasti Navarra se v rozporu s těmito předpisy zachovává používání výrazu bio pro mléčné výrobky, přestože nebyly vyrobeny ekologickou metodou produkce.

Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 stanovilo rámec pravidel Společenství pro produkci, označování a kontrolu produktů získávaných ekologickými metodami produkce. V článku 2 uvedeného Nařízení se stanoví, že produkt, který byl získán ekologickou metodou produkce se označuje ve španělštině slovem ecológico případně užitím zdvojnásobení eco. Takto označen může být pouze produkt, který byl vyprodukován v souladu s podmínkami stanovenými tímto Nařízením, ačkoliv dříve bylo ve Španělsku možné označovat produkty pocházející z ekologického zemědělství slovy ecológico a kromě toho též výrazy biológico, biodinámico, orgánico a jejich příslušnými slovními složeninami, případně zkratkami eco a bio. V roce 2001 se národní legislativa změnila a z důvodu toho, aby se sjednotilo označování produktů pocházejících z ekologického zemědělství a aby byla vyloučena možnost záměny, která by z toho mohla pro spotřebitele vyplývat, přičemž vzata byla v úvahu tehdejší situace potravinářského odvětví, se budou produkty označovat pouze jako ecológico nebo eco. Bio se stalo běžným označením potravin vykazujících určité znaky, které ale nemají souvislost s ekologickými pravidly produkce. Autonomní oblast Navarra si regionálním nařízením z roku 1999 stanovila, že produkt je označen odkazem na ekologickou metodu produkce, jestliže je označen výrazy ecológico a biológico. Regionálním nařízením z roku 2000 bylo doplněno předešlé regionální nařízení o následující pododstavec: *„Toto nařízení se nepoužije na mléčné výrobky, které jsou obvykle a soustavně spojovány s označením bio, neboť toto označení nemá žádnou spojitost s ekologickou metodou produkce“.*

Podle Komise národní legislativa Španělska porušuje Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91, neboť povoluje užívání výrazu bio i pro produkty, které nebyly získány ekologickou metodou produkce. Nic na tom dle jejího názoru nemění fakt, že ve španělštině se užívá výraz ecológico nebo jeho zdvojnásobení eco. Ve francouzštině tento výraz je biologique či zdvojnásobení bio a podle Komise je nepřijatelné, aby v rámci společného trhu byl výraz bio v některém státě chráněn a v ostatních nikoliv. Navíc podle výzkumu stávající praxe ve Španělsku i v oblasti Navarra je taková, že spotřebitelé přisuzují výrazům eco i bio stejnou hodnotu. Stanovila tak i dříve národní legislativa, než byla v roce 2001 změněna. V autonomní oblasti Navarra to platí stále. Používá se zároveň označení eco a bio pro produkty vyrobené ekologickou metodou produkce, avšak je z toho nesprávně stanovena výjimka na mléčné výrobky.

Španělská vláda tvrzené skutečnosti popírá. Podle ní nedošlo k porušení povinností stanovených Nařízením Rady (EHS) č. 2092/91, jelikož v tomto Nařízení je jako označení ekologické metody produkce pro Španělsko závazný výraz ecológico nebo jeho zdvojnásobení eco. Producenti tedy mohou ve Španělsku užívat výraz biológico nebo bio pro produkty, které nebyly získány ekologickou metodou produkce, aniž by takové užívání mohlo být kvalifikováno jako protiprávní či podvodné. Dále argumentuje tím, že na úrovni Společenství ještě nedošlo k harmonizaci označení pro produkty vyrobené ekologickou metodou produkce, které by bylo jednotné, avšak přeložené do národních jazyků členských států.

Soudní dvůr došel k názoru, že v této věci Komise neprokázala, že výrazy biológico a bio dávají obecně španělským spotřebitelům najevo, že dotyčné výrobky byly vyrobeny ekologickou metodou produkce, tudíž že španělští spotřebitelé nejsou uváděni ohledně těchto produktů v omyl. Komisi se také nepodařilo vyvrátit tvrzení, že výrazu bio se ve Španělsku užívá pro potraviny vykazující určité znaky, avšak které nemají spojitost s ekologickou metodou produkce. Komise neunesla svoje důkazní břemeno. Za těchto podmínek soudní dvůr žalobu zamítl.

6.2. Rozsudek soudního dvora ve věci C-107/04, Comité Andaluz de Agricultura Ecológica proti Administración General del Estado, Comité Aragón de Agricultura Ecológica

Comité Andaluz de Agricultura Ecológica je společnost zabývající se certifikací bioproduktů ve Španělsku, Administración General del Estado je španělská vláda

a Comité Aragonés de Agricultura Ecológica je společnost zabývající se certifikací bioproduktů ve Španělsku.

Španělský Tribunal Supremo (nejvyšší soud) podal žádost o rozhodnutí o předběžné otázce v řízení mezi Comité Andaluz de Agricultura Ecológica proti Administración General del Estado, Comité Aragonés de Agricultura Ecológica. Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu článku 2 Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 o ekologickém zemědělství a k němu se vztahujícím označování zemědělských produktů a potravin ve znění Nařízení Rady (ES) č.1804/1999.

Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 stanovilo rámec pravidel Společenství pro produkci, označování a kontrolu produktů získávaných ekologickými metodami produkce. V článku 2 uvedeného nařízení se stanoví, že produkt, který byl získán ekologickou metodou produkce se označuje ve španělštině slovem ecológico, případně užitím zdvojnásobení eco. Takto označen může být pouze produkt, který byl vyprodukován v souladu s podmínkami stanovenými tímto Nařízením.

Článek 2 Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91, ve znění Nařízení Rady (ES) č. 392/2004, se změnil takto:

„Podle tohoto nařízení lze uvést na obale, v reklamě nebo v obchodních dokumentech výrobku údaje s odkazem na ekologické zemědělství ve formě označení, propagačních materiálů, nebo komerčních dokumentů, pokud jsou výrobky, jeho příměsi nebo krmné suroviny charakterizovány označením používaným na území členského státu, které sdělují kupujícímu, že produkt, jeho příměsi nebo krmné suroviny byly získány v souladu s výrobními pravidly uvedenými v článku 6. Zejména použití níže uvedených pojmů, nebo slov z nich odvozených, jako jsou „bio“, „eko“, atd. nebo zdvojnásobení, a to buď samostatně nebo ve spojení, se na území celého Společenství a ve všech jazycích Společenství považuje za označení ekologické metody produkce pokud se ovšem tyto výrazy netýkají jiných, než zemědělských surovin v potravinách nebo krmivech a nebo pokud nemají zcela evidentně nic společného se zmíněným způsobem produkce:

- španělsky: ecológico,
- česky: ekologické
- dánsky: økologisk,
- německy: ökologisch , biologisch,
- estonsky: ökoloogiline

- řecky: *βιολογικό*,
- anglicky: *organic*,
- francouzsky: *biologique*,
- italsky: *biologico*,
- lotyšsky: *bioloģiskā*,
- litevsky: *ekologiška*,
- maďarsky: *ökológiai*,
- maltsky: *organiku*
- nizozemsky: *biologisch*,
- polsky: *ekologiczne*
- portugalsky: *biológico*,
- slovensky: *ekologické*,
- slovinsky: *ekološki*.
- fínsky: *luonnonmukainen*,
- švédsky: *ekologisk*.

Ačkoliv dříve bylo ve Španělsku možné označovat produkty pocházející z ekologického zemědělství slovy *ecológico* a kromě toho též výrazy *biológico*, *biodinámico*, *organici* a jejich příslušnými slovními složeninami, případně zkratkami *eco* a *bio*. V roce 2001 se národní legislativa změnila a z důvodu sjednocení označování produktů pocházejících z ekologického zemědělství a vyloučení možnosti záměny, přičemž vzata byla v úvahu tehdejší situace potravinářského odvětví, se budou produkty označovat pouze jako *ecológico* nebo *eco*. Ve Španělsku se totiž užívání výrazu *bio* stalo běžným pro označení potravin vykazujících určité znaky, které nemají spojitost s ekologickou metodou produkce.

Comité Andaluz de Agricultura Ecológica podala žalobu před Tribunal Supremo napadající zákonnost právního aktu, který sjednotil označování produktů pocházejících z ekologické produkce a dovolil pro ně užívat pouze označení *ecológico* nebo *eco*. Tribunal Supremo došel k názoru, že vyřešení sporu závisí na výkladu článku 2 Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91, a tak podal žádost Evropskému soudnímu dvoru o rozhodnutí o předběžné otázce zda:

- Stanoví Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 ve znění Nařízení Rady (ES) č. 1804/1999, že ve všech členských státech označení biológico a ecológico nebo bio a eko znamenají pro spotřebitele informaci, že produkt byl získán ekologickou metodou produkce?
- Stanoví Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 ve znění Nařízení Rady (ES) č. 1804/1999, že označení biológico a ecológico nebo bio a eko se vztahuje nutně pouze a jenom na produkty, které byly získány ekologickou metodou produkce?
- Stanoví Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 ve znění Nařízení Rady (ES) č. 1804/1999, že ve Španělsku se produkty získané ekologickou metodou produkce označují pouze jako ecológico nebo eco, a tak užívání termínu biológico či bio není protiprávní, ačkoliv se tento termín stal všeobecně používaným, jelikož ve Španělsku potraviny neoznačují vždy termíny pro ekologickou metodu produkce?

Těmito otázkami se soud táže, zda-li článek 2 Nařízení Rady (EHS) č 2092/91 ve znění Nařízení Rady (ES) č. 392/2004, musí být vykládán tak, že na produktech, které nebyly získány ekologickou metodou produkce, se nesmí užívat označení biológico a bio. Na dotaz soudu francouzská vláda odpověděla, že označení biológico či bio, které se ve Francii užívá, musí požívat stejnou ochranu ve všech členských státech.

Článek 2 Nařízení Rady (EHS) č 2092/91 ve znění Nařízení Rady (ES) č. 392/2004 stanoví, že označení užitá v tomto článku v odlišných jazycích nejsou pouze pro členské státy, ale mají průkazné označení, které zahrnuje i překlady do ostatních jazyků Společenství. Z toho vyplývá, že od této chvíle se ve Španělsku vedle výrazu ecológico musí vyhradit překlad označení francouzského biológico pouze pro produkty získané ekologickou metodou produkce.

Soud tedy odpovídá na otázky a vydává následující rozhodnutí:

- 1) Článek 2 Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 ze dne 24. června 1991 o ekologickém zemědělství a k němu se vztahujícímu označování zemědělských produktů a potravin, doplněného za účelem zahrnutí živočišné výroby Nařízením Rady (ES) č. 1804/1999 ze dne 19. července 1999, musel být vykládán tak, že nezakazoval, aby produkty nezískané ekologickou metodou produkce nesly ve

Španělsku na označování, v propagačních materiálech nebo v obchodních dokumentech označení „biológico“ nebo jeho předponu „bio“.

- 2) Tentýž článek 2, ve znění Nařízení Rady č. 392/2004 ze dne 24. února 2004, musí být vykládán tak, že od nynějška zakazuje, aby takové produkty nesly ve Španělsku na označování, v propagačních materiálech nebo obchodních dokumentech označení „biológico“ nebo jeho předponu „bio“.

Shrnutí

Judikatura Evropského soudního dvora (rozsudky C-135/03 a C-107/04) v těchto věcech řešila otázku označování biopotravin. Problémem je, jak udělat rovné podmínky ve všech členských zemích EU, když jazyky jsou různé. Tento problém jsem zmínil v odstavci porovnání právní úpravy USA s českou, respektive evropskou právní úpravou. EU se často přirovnává k USA. Nicméně, ač se to na první pohled nezdá, je obrovskou bariérou v EU rozdílnost jazyků i kultur. Oficiální jazyky byly sice v EU zredukovány na tři, ale komunitární právní úprava se překládá do 25 jazyků. Podle principu jednoduchosti by mělo být označení jedno, platné v celé EU. Tak to říká i soud, že nelze, aby v jedné zemi bylo označení bio chráněno pro produkty z ekologického zemědělství a v sousední zemi ne. Jak ale sjednotit označování bioproduktů ve všech členských státech? Stávající praxe v členských státech z tohoto hlediska není totožná. Když se „násilně“ zavede jednotné označení, může to vyvolat odpor, což rozhodně nepřinese podporu ekologického zemědělství a možná přesně naopak. A to je proti zájmům jak EU, tak i jednotlivých členských států. Dle mého názoru je nutné, aby byly bioprodukty jednoznačně rozeznatelné a odlišitelné. Spotřebitelé v tomto ohledu musejí mít jasno. Pokud spotřebitel pochopí smysl ekologického zemědělství a bude si s ním umět spojit konkrétní výrobek, je to podle mého názoru základní a nejjednodušší cesta rozvoje tohoto odvětví. Právě toto by měla právní úprava zabezpečit.

Závěr

Mám za to, že principy ekologického zemědělství se lépe naplňují u menších podniků, ve kterých se ekozemědělec může věnovat jednotlivým fázím produkce, což mu spíše umožní vytvořit si osobní vztah k pěstovanému produktu oproti větším podnikům, kde dochází k dělbě práce z důvodů efektivnosti a chybí zde přímý vztah ke konečnému výrobku. Jinými slovy, menší produkce vyžaduje méně lidí, kteří mají o výrobku lepší přehled, ovlivňují přímo jeho kvalitu, u větších podniků je to naopak. Měly by proto existovat větší podpory pro malé ekozemědělce včetně snížení administrativní zátěže a propracovat systém propagace jejich produktů. V Akčním plánu ČR se jeho tvůrci pozastavují nad tím, že ekozemědělci jsou jen „zemědělci“ a ne podnikatelé. To si myslím, že až na výjimky nebudou nikdy. Právě z toho důvodu je zapotřebí snížit administrativní náročnost a pomoci jim s propagací (jiná situace je ve velkých podnicích, ve kterých je větší dělba práce a které mají samostatná oddělení na administrativu atd.). Inspirací by zde mohla být úprava USA, kdy jsou podnikatelé s roční tržbou do max. \$ 5.000 zvýhodněni v tom, že nemusejí zpracovávat plán ekologického hospodaření a nepodléhají certifikaci. Budou-li se podporovat drobní ekozemědělci, kteří budou dodávat na lokální trhy (např. v rámci okresu), nemuselo by se tolik dovážet z ostatních částí světa a nemuseli bychom se ptát, jestli jsou biopotraviny putující z Jižní Ameriky ještě ekologické.

Měl by dle mého názoru existovat prostor pro jednotlivé členské státy EU (každý z nich je totiž kulturně jiný), aby využívali svých odlišností a tím podporovali právě lokální výrobce. Tzn. aby se na lokálních trzích objevovaly výrobky, jejichž produkce je specifická pro danou oblast. Je pravda, že toto je krok proti všeobecnému trendu globalizace. Myslím ale, že právě na to by se měla právní úprava jednotlivých členských států zaměřit. Ne primárně na zákazy a příkazy (např. Bioprodukt je pouze takový produkt, který se dostane konečnému zákazníkovi na trh a neurazí přitom vzdálenost více jak 200 km), ale spíše propracovat fungující systém podpory, ať už například finančních dotací nebo daňových zvýhodnění pro ekozemědělce nebo pro obchodníky nebo i pro spotřebitele. Změnit celou koncepci nynější produkce potravin, která je nelogická. Při návštěvě firmy Country Life s.r.o. v Nenačovicích u Berouna, která se zabývá výrobou a zpracováním biopotravin, jsem se dozvěděl, že náklady na zpracování „bílé“ mouky jsou mnohem vyšší než na celozrnnou mouku. Přitom „bílá“ mouka je mnohonásobně levnější než celozrnná. Je to tím, že lidé jí poptávají

mnohem více než celozrnnou. Nejde jen o to, že je celozrnná zdravější, ale také o to, že byla vypěstována ekologicky šetrnějším způsobem vzhledem k životnímu prostředí.

Proto si myslím, že by právní úprava měla reagovat podporou vzdělání a osvěty v oblasti ekologického zemědělství. Snažit se zapojit co nejvíce ekologických aspektů do podnikání. Zaměstnavatelé by měli mít možnost používat určité nástroje, např. formou podpor či úlev, jak motivovat zaměstnance, aby se „ekologicky“ chovali nejen v zaměstnání, ale i doma. A kde na to vzít peníze? Mohly by být například zavedeny kompenzace dotací a podpor pro ekologicko-zemědělský sektor a to tak, že čím více podniků bude hospodařit ekologicky, tím by měly klesnout náklady například na likvidaci odpadu (bylo by ho méně v důsledku třídění a také z důvodu omezení používání pesticidů a řady dalších hnojiv), což by znamenalo menší zátěž pro rozpočty. To, že klesne poptávka po pesticidech a průmyslových hnojivech, povede k poklesu jejich nabídky. Firmy budou tyto látky méně vyrábět a ve svém důsledku to povede k nižšímu znečištění životního prostředí, tedy k nižším výdajům veřejného rozpočtu na jeho ozdravení.

V Římě v listopadu 2009 na summitu Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství (FAO) věnovanému boji proti hladovění ve světě řekl Markus Arbenz, výkonný ředitel IFOAM, že investice do ekologického zemědělství jsou mnohem účinnější v boji s hladověním než investice do jiných odvětví: „*However, investments in Organic Agriculture are five to eight times more efficient and these days we can't afford climate damaging strategies any more.*” (Překlad: Investice do ekologického zemědělství jsou pět až osmkrát účinnější a nemůžeme si nyní dovolit podnikat další kroky k negativním změnám klimatu.) James Benjamin Cole, ekozemědělec z Ghany, popsal svoje zkušenosti s upřednostňováním průmyslového zemědělství takto: „*This pushes many smallholders out of their livelihoods and makes them even poorer and hungrier. Genetically engineered seeds, chemical herbicides and fertilizers will push my colleagues further into debt. These inputs will increase our vulnerability, further degrade our soils and eco-systems and suck much needed money from our local economies.*” (Překlad: Toto vytlačuje drobné rolníky z jejich živobytí a činí je ještě mnohem chudšími a hladovějšími. Geneticky modifikované osivo a chemické herbicidy a hnojiva nutí moje kolegy, aby se stále více zadlužovali. Tyto vstupy zvyšují naši

zranitelnost a stále více ničí naši půdu a ekosystémy a vyžadují více peněz z našich místních rozpočtů.)⁵⁰

Tyto skutečnosti potvrzují i odborníci v dokumentu Erwina Wagenhofera z roku 2005 *We feed the world* (Překlad: Nakrmíme celý svět), který byl vysílán dne 29.11.2009 na ČT2. Kromě tak jasných faktů jako je ničení půdy chemickými látkami zde přistupuje i to, že geneticky modifikované osivo se nedá přesévat a činí tak zemědělce de facto závislými na firmách, která osiva produkuje.

K vzetí odpovědnosti za stav životního prostředí vyzývá také papež Benedikt XVI. To je dle něho klíčové pro světový mír. Podle mého názoru je ekologické zemědělství cestou k vzetí odpovědnosti za stav životního prostředí.

⁵⁰ Viz http://www.ifoam.org/press/press/2008/20091116_Fight_Poverty.php.

Seznam zkratek

ANSI – American National Standards Institute

AOSF – American Organic Standards Fiber

ATTRA - Appropriate Technology Transfer for Rural Areas

CPK – certifikovaná přírodní kosmetika

ČR - Česká republika

DEFRA – Department of Food and Rural Affairs (UK)

EHS – Evropské hospodářské společenství

ES – Evropské společenství

EU – Evropská unie

EZ – ekologické zemědělství

FAO – Food and Agriculture Organization

GMO – geneticky modifikované organizmy

IFOAM – International Federation of Organic Agriculture Movement

KEZ o.p.s. – Kontola ekologického zemědělství obecně prospěšná společnost

NOP – National Organic Program

NOSB – National Organic Standard Board

NSF – National Sanitation Foundation

OPR – Organic Product Regulations 2009 (UK)

OSN – Organizace spojených národů

OTA – Organic Trade Association

UK – United Kingdom of Great Britain and Northern Island

USA – United States of America

USDA – United States Department of Agriculture (US)

ÚKZÚZ – Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský

WHO – World Health Organization

WTO – World Trade Organization

Seznam literatury

Publikace:

Bořivoj Šarapatka – Jiří Urban a kolektiv: Ekologické zemědělství v praxi, PRO-BIO Šumperk 2006, ISBN 80-87080-00-9, 502 s.

Bořivoj Šarapatka – Jiří Urban a kolektiv: Ekologické zemědělství I. Díl – Učebnice pro školy a praxi, 1. vydání, PRO-BIO Šumperk 2003, ISBN 80-7212-274-6, 279 s.

Bořivoj Šarapatka – Jiří Urban a kolektiv: Ekologické zemědělství II. Díl - Učebnice pro školy a praxi, 1. vydání, PRO-BIO Šumperk 2005, ISBN 80-903583-0-6, 333 s.

Damohorský, M. – Smolek, M.: Zemědělské právo – Učební pomůcka, 1. vydání, IFEC, s.r.o., Praha 2001, ISBN 80-86412-11-3, 132 s.

Damohorský, M. a kol.: Právo životního prostředí, 2. vydání, C.H.Beck, Praha 2007, ISBN 978-80-7179-498-1, 586 s.

Damohorský, M. (edit): Pocta Doc. JUDr. Jaroslavu Drobníkovi, CSc. k jeho 70. narozeninám, PF UK, Praha 2007, ISBN 978-80-85889-85-7, 243 s. – Příspěvek od Smolek, M.: Ochrana půdy v komunitárním právu – dozrál čas na harmonizovanou úpravu?

Dvorský, J. a kol.: Certifikační programy v ekologickém zemědělství a výrobě biopotravin, Zpravodaj KEZ o.p.s. č. 6, Praha 2003

Uher, J. A.: EC Agricultural Law, 2. vydání, Oxford University Press 2001, ISBN 0-19-826882-3, 209 s.

Internetové zdroje:

ABCERT, 2006, [online]. [cit. 14/9/2009]. URL:

<<http://www.abcert.cz/index.php?id=1>>

Appropriate Technology Transfer for Rural Areas, aktualizace ze dne 10.11.2009 [online]. [cit. 15/11/2009]. URL: <<http://attra.ncat.org/guide/index.html>>

Arbor, A.: NSF Organic Personal Care Standard Adopted as American National Standard, článek ze dne 19.2.2009, [online]. [cit. 13/10/2009]. URL:

<<http://www.giftsanddec.com/article/CA6638585.html?industryid=47343>>

Baker, B.: Brief History of Organic Farming and the National Organic Program, článek z roku 2005, [online]. [cit. 4/10/2009]. URL:

<<http://www.sarep.ucdavis.edu/Organic/complianceguide/intro2.pdf>>

BIOKONT, 2009, [online]. [cit. 14/9/2009]. URL:

<http://www.biokont.cz/images/o_spolecnosti_20091031.pdf>

DEFRA, 2009, organic farming [online]. [cit. 20/10/2009]. URL:

<<http://www.defra.gov.uk/farm/organic> >

Doležalová, H.: Zbožíznalství [online]. [cit. 30/10/2009]. URL:

<<http://home.zf.jcu.cz/~kpicha/zbn/zbn/kapitola8g.doc>>

Environmental Protection Agency (US), Organic Farming, [online]. [cit. 12/10/2009].

URL: <<http://www.epa.gov/oecaagct/torg.html#National%20Organic%20Program>>

Generální ředitelství pro zemědělství a rozvoj venkova při Evropské komisi (webové stránky na zvýšení povědomí o ekologickém zemědělství v EU), [online]. [cit.

6/9/2009]. URL: <http://ec.europa.eu/agriculture/organic/eu-policy/legislation_cs>

IFOAM, 2009, [online]. [cit. 30/10/2009]. URL:

<http://www.ifoam.org/growing_organic/definitions/doa/index.html>

KEZ, o.p.s., 2005, [online]. [cit. 6/9/2009]. URL:

<<http://www.kez.cz/main.php?pageid=189>>

KEZ, o.p.s., 2003, zpravodaj, [online]. [cit. 30/10/2009]. URL: <

<http://www.kez.cz/1/zakladni/zpravodaje/zpravodaj6.pdf>>

Kol. (2004) Akční plán České republiky pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010, [online]. [cit. 15/9/2009]. URL:

<<http://www.mze.cz/Index.aspx?ch=73&typ=2&ids=3347&val=3347>>

Kol. (2007) Program „Ekologické zemědělství a biopotraviny“, [online]. [cit. 15/9/2009]. URL:

<<http://www.mze.cz/Index.aspx?ch=73&typ=2&ids=3347&val=3347>>

Ministerstvo zemědělství ČR (Podpora z EU, národní dotace), [online]. [cit. 21/9/2009].

URL: <<http://www.mze.cz/Index.aspx?ch=74>>

Ministerstvo zemědělství ČR, Codex Alimentarius, článek ze dne 26.4.2006, [online]. [cit. 30/10/2009]. URL:

<<http://www.mze.cz/index.aspx?ch=75&typ=1&val=37202&ids=2432>>

Murray, P.: American Organic Standards, Fiber: Post Harvest Handling, Processing, Record Keeping, & Labeling, version 6.14, from December 2003,), [online]. [cit. 12/10/2009]. URL: <<http://www.ota.com/pics/documents/OTAFiberStandard.pdf>>

Natural England, 2009, [online]. [cit. 5/11/2009]. URL:

<<http://www.naturalengland.gov.uk/ourwork/farming/funding/es/default.aspx>>

NSF International, 2004, [online]. [cit. 13/10/2009]. URL:

<http://www.nsf.org/business/about_NSF>

Organic agriculture research and extension initiative, [online]. [cit. 5/10/2009]. URL:

<http://www.csrees.usda.gov/funding/rfas/pdfs/10_orei.pdf>

Organic Farming Research Foundation, Organic Provisions in the 2008 Farm Bill, článek ze dne 20. května 2008, [online]. [cit. 5/10/2009]. URL:

<http://ofrf.org/policy/federal_legislation/farm_bill/080520_update.pdf>

Rawson, J.R.: Organic Agriculture in the United States: Program and Policy Issues, updated September 15, 2006, [online]. [cit. 12/10/2009]. URL:

<<http://italy.usembassy.gov/pdf/other/RL31595.pdf>>

Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), legislativa us, aktualizace ze dne 9.2.2009, [online]. [cit. 10/10/2009]. URL: <<http://www.organic-world.net/us.html>>

Rodale, Inc., [online]. [cit. 4/10/2009]. URL: <<http://www.rodaleinc.com/about-us/brief-history>>

Soil Association [online]. [cit. 2/11/2009]. URL:

<<http://www.soilassociation.org/Aboutus/Whoweare/tabid/66/Default.aspx>>

Svaz PRO-BIO, 2008, [online]. [cit. 6/9/2009]. URL: <<http://www.pro-bio.cz/cms/sekce/47/ziju-bio/svaz-pro-bio/smernice-pro-bio>>

USDA (Conservation Stewardship Program), [online]. [cit. 5/10/2009]. URL:

<<http://www.nrcs.usda.gov/Programs/CSP>>

Jiné prameny:

Bioinstitut o.p.s., 90 argumentů pro ekologické zemědělství, 2. vydání, Šumperk 2007,
ISBN 978-80-87080-08-5, 16 s.

Příloha 1

Příklad označení ovocného jogurtu jako bio

Složení: 850g bio jogurtu, 50g bio ovoce, 50g bio cukru, 25g kukuřičného škrobu , 20g bio pektinu, 5g kyseliny citrónové.

Aby mohl být jogurt označen jako bio, musí obsahovat nejméně 95 % hmotnostních složek zemědělského původu vypěstovaných ekologicky. Procentuální výpočet celkových složek pocházejících z ekologického zemědělství se provede tak, že všechny bio zemědělské složky dělíme všemi zemědělskými složkami (nepočítáme nezemědělské složky, v tomto případě kyselinu citrónovou). Tj. $(850+50+50+20) / (850+50+50+20+25) * 100 = 97,5\%$

Jogurt obsahuje více než 95% hmotnostních složek zemědělského původu vypěstovaných ekologicky a proto může být označen jako bio.

Příloha 2

Grafický znak, kterým se označí bioprodukt, biopotravina a ostatní bioprodukt v ČR

Černobílá verze

Barevná verze

Grafický znak EU, kterým se označí bioprodukt, biopotravina a ostatní bioprodukt

Ochranná známka programu
„KEZ doporučuje pro použití v EZ“

Ochranná známka programu
„KEZ Certifikovaná přírodní kosmetika“

Grafický znak, kterým se označí bioprodukt, biopotravina a ostatní bioprodukt v USA

Grafický znak, kterým se označuje kosmetika v USA (NSF/ANSI 305, Made with Organic Personal Care Products)

Grafický znak Soil Association (kontrolní organizace UK5), kterým se označí bioprodukt, biopotravina a ostatní bioprodukt

Grafický znak Organic Farmers & Growers (kontrolní organizace UK2), kterým se označí bioprodukt, biopotravina a ostatní bioprodukt

Příloha 3

V USA existuje velké množství federálních programů⁵¹, které jsem pro zjednodušení rozčlenil do tří oblastí. Některé programy však pokrývají i více oblastí zároveň:

- 1) programy na podporu ekologického zemědělství ve smyslu pozitivního dopadu na ochranu přírody, lesnictví a sociální rozvoj
- 2) programy na podporu ekologického zemědělství ve smyslu ekonomického prosazení se na trhu
- 3) programy na osvětu ekologického zemědělství a podporu vědy a výzkumu

Seznam těchto programů je uveden v Příloze 3.

ad 1) Agricultural Management Assistance

Agriculture Risk Management Education Competitive Grants Program

Appalachian Regional Commission

ATTRA National Sustainable Agriculture Information Services

Coastal Program

Conservation Reserve Program

Conservation Security Program

Cooperative Extension System

Emergency Conservation Program

Emergency Watershed Protection Program

Environmental Justice Small Grants Program

Environmental Quality Incentives Program

Farm and Ranch Lands Protection Program

Forest Land Enhancement Program

Forest Legacy Program

Forest Products Conservation and Recycling

Forest Products Laboratory

Forest Service Rural Development Program

Forest Service Urban and Community Forestry Program

⁵¹ Blíže <http://attra.ncat.org/guide/index.html>, seznam těchto programů, mnou dále jmenovaných, není vyčerpávající.

Forest Stewardship Program
Fruit and Vegetable Pilot Program
Grassland Reserve Program
National Fire Plan
Nonpoint Source Pollution Control Program Grants
Partners for Fish and Wildlife
Pest Management Alternatives Program
Pesticide Environmental Stewardship Program
Regional Integrated Pest Management Program
Regional Rural Development Centers
Renewable Energy Systems and Energy Efficiency Improvements Program
Resource Conservation and Development
Risk Management Partnership Agreements
Rivers, Trails, and Conservation Assistance
Wetlands Reserve Program
Wildlife Habitat Incentives Program
Wildlife Services

ad 2) Beginning Farmer and Rancher Development Program
Business and Industrial Guaranteed Loan Program
Direct Farm Ownership and Operating Loans
Downpayment Farm Ownership Loan Program
Farmers' Market Promotion Program
Federal-State Marketing Improvement Program
Forest Service Economic Recovery Program
Guaranteed Farm Ownership and Operating Loans
Intermediary Relending Loan Program
Introduction to the U.S. Small Business Administration
Loans for Socially Disadvantaged Persons

Marketing Services Branch Program
MicroLoan Program
Multiple Peril Crop Insurance
National Organic Certification Cost-Share Program
National Organic Program
Rural Business Enterprise Grants
Rural Business Opportunity Grants
Rural Cooperative Development Grant Program
Rural Economic Development Loans and Grants
SCORE Association — Counselors to America's Small Business
Senior Farmers' Market Nutrition Program
Small Business Certified Development Company Program
Small Business Development Center Program
Small Business Innovation Research Program
Small Business Investment Companies
Small Business Loan Guaranty Program
Small Farm Program
Trade Adjustment Assistance for Firms
Value-Added Producer Grants
WIC Farmers' Market Nutrition Program

ad 3) Biomass Research and Development Initiative

Integrated Research, Education, and Extension Competitive Grants Program
National Agricultural Library Information Resource Centers
National Research Initiative Competitive Grants Program
Office of Technology Transfer, Patent and Licensing Program
Organic Agriculture Research and Extension Initiative
Outreach and Assistance for Socially Disadvantaged Farmers and Ranchers
Sustainable Agriculture Research and Education Program

Summary

Master's degree thesis

“Legal Regulations of Organic Farming in the Czech Republic and Abroad (Comparison)”

This thesis describes and compares the Czech, American and British legal regulations of organic farming and is composed of six chapters, each of them dealing with different aspects of organic farming. Chapter One is introductory and defines what the organic farming is, why it is better than conventional farming, historical progress and international aspects.

Chapter Two examines relevant Czech legislation including the soft law, funding and strategic concepts. The main part of this chapter analyzes the rules of organic production in the Czech Republic, transition from conventional to organic farming, labelling of organic products, inspection and certification and trade with third countries.

Chapter Three examines relevant UK legislation including the soft law, funding and strategic concept. The main part of this chapter analyzes the rules of organic production in the UK, transition from conventional to organic farming, labelling of organic products, inspection and certification and trade with third countries.

Chapter Four examines relevant US legislation including the soft law and funding. The main part of this chapter analyzes the rules of organic production in the USA, transition from conventional to organic farming, labelling of organic products, inspection and certification and trade with third countries.

Chapter Five compares all three legal regulations (the Czech, American and British) finding the similar and different matters.

Chapter Six provides an outline of judgements of the European Court of Justice which are relevant to the labelling of organic products in the EU.

Conclusions are drawn in the last chapter. The main aim of the thesis is to give the comparison of legal regulations of organic farming and to suggest the way the legal regulations, especially in the Czech republic, should proceed. I suggest an efficient support for small farmers including easier administration and better product promotion. I can see the inspiration in the USA. There should be support for local producers

consists in funding or tax allowance. Also the most possible ecological aspects should be added in running a business.

I have chosen this topic because I am very interested in the organic farming and I do think this is the way how to take the responsibility for better environment.

Klíčová slova: právní úprava, ekologické, zemědělství

Klíčová slova v angličtině: legal regulations, organic, agriculture